

Rätt

Tidningen

ersätter Verdandisten 2/2006, Oberoende 3/2006 och Revansch 4/2006.

SKRÄCKEN FRÅN MELLERUD
– apartheid i småstad

ALLA SKA MED
– några blir kvar

DET MAN INTE GILLAR
– straffar man bort

Alla röster behövs – om alla ska med

Tidningen Rätt är ett samarbete mellan organisationerna Verdandi, RSMH och RFHL.

Tidningen Rätt ersätter Verdandisten 2/2006, Oberoende 3/2006 och Revansch 4/2006.

Mer information om oss hittar du på: www.rfhl.se, www.rsmh.se och på www.verdandi.se

Ansvarig utgivare

Alf Johansson

Redaktör

Björn Hasselblad

Redaktionskommitté

Berit Fernqvist (Verdandi)

Björn Hasselblad (Verdandi)

Rosita Strömwall (RSMH)

Per Sternbeck (RFHL)

Camilla Svenonius (RFHL)

Layout & redigering

Björn Hasselblad

Tryck

Katarina Tryck

ISSN 0346-3869

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, i Barnkonventionen och i den svenska grundlagen står att läsa att alla människor är lika mycket värda.

Men i vårt välfärds-Sverige i dag syns vissa vara lite mindre värda än andra.

Är du sjuk, arbetslös eller om du på något sätt inte platsar in i den givna mallen över hur en väl fungerande medborgare ska vara så blir du misstänkliggjord.

Du "fuskar", du "simulerar", du "känner efter", du är helt enkelt lite "lat". Den nya tveksamheten till människors ärliga uppsåt slår tillbaka i form av kraftigt hårdnade attityder.

Allas vårt människovärde naggas i kanten om man ständigt blir ifrågasatt av myndigheterna.

Alla de som lever på sjukersättning, snurrar runt i vårdkaruseller eller slåss för sitt människovärde är osynliga för makthavare och beslutsfattare. Deras röster når inte fram när massmedierna fylls av dokusåpor och annonser på miljonlågneheter.

Men det behöver inte vara så. Samhället går att förändra. Om man går samman. Därför gör vi i organisationerna RFHL, RSMH och Verdandi den här tidningen tillsammans. Verkligheten från våra verksamheter behövs för att samhällspusslet ska gå ihop.

Frågorna om social rättvisa och människovärde är alldeles för viktiga för att bara diskuteras av dem som befinner sig i samhällstoppen.

Den 17 september är det val i Sverige. Då är det viktigt att rösta, men det räcker inte. För att vi ska få ett samhälle där alla verkligen är lika mycket värda och inte bara nästan, är det än viktigare att engagera sig mellan valen.

RFHL, RSMH och Verdandi står öppna för alla er som vill bygga ett rättvist och jämlikt samhälle. Välkomna!

INNEHÅLL

4. TVÅTREDJEDELSSAMHÄLLET

ÄR VI REDAN DÄR?

6. SÅ HÄR SER SAMHÄLLET UT I DAG

ETT POLITISKT URVAL.

8. ATT STÅ UTANFÖR I SVERIGE

MÅNGA BARN HAR INTE VARIT PÅ LANDET.

10. SÖK JOBB - LATA DIG INTE!

LEDER "MODELLERNA" TILL JOBB?

12. ALLA SKA MED!

NÅGRA BLIR FAKTISKT KVAR.

13. FLER OSÄKRA JOBB FÖR DE UNGA

CENTERN VILL ÄNDRA I ARBETSRÄTTEN.

14. I VÄNTAN PÅ ETT BEMÖTANDE

MÄNNISKOR BEHANDLAS OLIKA I VÅRDEN.

16. STRAFFA BORT DET DU OGILLAR

POLITISKA BESLUT UTAN KUNSKAP.

18. SKRÄCKEN FRÅN MELLERUD

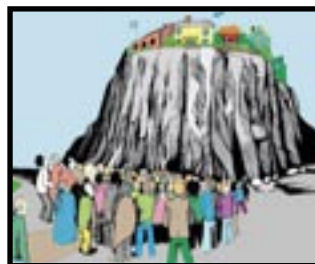
OM APARTHEID I EN SVENSK SMÅSTAD.

18

8

22

INNEHÅLL

22. GENERATIONSKLYFTAN VÄXER

DE ÄLDRE BLIR RIKARE, DE YNGRE FATTIGARE.

24. EN MILJON SKÄL ATT DEPPA

HANNA GJORDE RÄTT, ÄNDÅ BLEV DET FEL.

26. "VI VILL JU BARA FÅ VARA MED"

HAN BOR I ANDRA HAND OCH HAR INGET JOBB.

27. UNG OCH BOSTADSLÖS?

INGEN VET HUR DU VILL BO.

28. ALLA KAN BLI UTAN HEM

DÅLIG BOSTADSPOLITIK SKAPAR HEMLÖSHET.

29. VRÄKNINGARNA FORTSÄTTER

BARN BLIR VRÄKTA - TROTS FN-STADGAR.

30. "MER TVÅNG I PSYKVÅRDEN"

POLITIKERNA HAR TVÅNGSTANKAR.

31. LJUS I MÖRKRET

SNART KAN DET BLI BÄTTRE.

32. SÅ HÄR KAN VI GÖRA

VÅRA VISIONER OM ETT BÄTTRE SVERIGE.

Vi arbetar för dem som står utanför!

I dag står hundratusentals människor utanför det svenska samhället. Orsakerna är många. RFHL, RSMH och Verdandi är tre organisationer som arbetar för dessa människor.

Organisationerna är politiskt och religiöst obundna och vill, bland annat genom tidskrifterna Revansch, Verdandisten och Oberoende, aktualisera frågor om svensk socialpolitik, påverka beslutsfattare och hjälpa sina medlemmar att driva frågor om utanförskap och folkhälsa.

RFHL

Riksförbundet för hjälp åt narkotika- och läkemedelsberoende bildades 1965 av personer som kommit att intressera sig för narkotikafrågan. Läkare, psykologer och anhöriga till missbrukare ville tillföra kunskap till den debatt som uppstått kring ett fenomen som var nytt i Sverige.

Idéerna spreds och allt fler lokalavdelningar bildades. I dag har RFHL 2 500 medlemmar som lever upp till de formuleringar som finns i stadgarna: "Människor med och utan egen erfarenhet av missbruk." Detta har lett till en blandning av många olika erfarenheter och kunskaper inom förbundet. Denna blandning är en viktig del av RFHLs arbete också idag.

RSMH

Riksförbundet för social och mental hälsa bildades 1967 och arbetar för att människor med psykisk ohälsa ska ges goda förutsättningar att komma tillbaka till ett gott liv.

RSMH:s arbete har aktualiserats genom de senaste årens debatt om bristerna inom vård och omsorg.

RSMH har idag cirka 10 000 medlemmar anslutna till 150 lokalföreningar spridda över hela landet.

Förbundet är öppet för alla, bland medlemmarna finns förutom personer med egen erfarenhet av psykisk och social ohälsa även anhöriga och andra som vill stödja vårt arbete.

Verdandi

bildades 1896 och kämpar för social rättvisa, mot missbruk och alkoholskador.

Verdandi samlar människor med vitt skilda bakgrunder och livserfarenheter och utgångspunkten är att vi alla har erfarenheter att bidra med och att alla kan utvecklas.

Verdandi arbetar mot missförhållanden i samhället, och samlar människor till kamp för bättre levnadsvillkor. Genom kritik och exempel vill Verdandi påvisa bristerna i samhället, och genom praktisk verksamhet ge människor möjlighet att stärka sina egna och andras livsvillkor.

Verdandi har idag cirka 15 000 medlemmar.

Två tredjedels -

Vilken del tillhör du?

5/6

2/3

7/8

1/8

TEXT: BJÖRN HASSELBLAD

Den tyske socialdemokraten Peter Glotz lanserade i början på 1980-talet begreppet tvåtredjedelssamhället, "zwei-drittelgesellschaft".

Syftet var att varna för att en stor andel, ända upp till en tredjedel, av medborgarna höll på att hamna utanför samhället. Att många människor i samhällets utkanter höll på att tappa hoppet och knappt ens såg sig själva som samhällsmedborgare längre.

Begreppet blev en väckarklocka för många. Hotet om tvåtredjedelssamhället visade att välfärden höll på att krackelera och inte längre var till för alla.

Idén om tvåtredjedelssamhället kom att spela en stor roll i den radikala idédebatten, men sedan dess har det slagkraftiga begreppet fått tjäna många herrar och bråktalet har ändrats allt efter syfte.

I dag används det begrepp, som ursprungligen lanserades för att fästa uppmärksamheten på allas rätt till välfärd, som strategisk debattgång för att slå fast trosvisa sanningar och för att locka nya anhängare till organisationer och politiska partier.

En del av de nya debattörerna menar att tiden har hunnit i kapp oss och att det redan är för sent.

"Sverige behöver en regering som bryter ungas tvåtredjedelssamhälle och ger oss framtidstron tillbaka", skriver förbundsordföranden Johan Forssell på Moderata ungdomsförbundets hemsida.

Centerpartiet är inne på ungefär samma tankegångar när man hävdar att en tredjedel, 150 000, av alla Sveriges ungdomar står utanför arbetsmarknaden. Och att stå utanför arbetsmarknaden i dag är att stå utanför samhället.

Beräkningar som Statistiska centralbyrån har gjort visar dock att ungdomsarbetslösheten "bara" är hälften så stor, vilket ändå innebär att tre av tjugo ungdomar riskerar att hamna utanför samhället innan de ens har fått chansen att ta steget in.

Näringslivets opinionsbildare använder begreppet på ett helt nytt vis då man i skriften "Ett Sverige för alla" siar om

5/8

1/3

4/7

9/10

- samhället

8/9

2/7

3/4

3/8

att det om 25 år kommer att vara en fjärdedel av befolkningen som försörjer de resterande tre fjärdedelarna.

I det skräckscenariot skulle vi alltså komma att få ett enfjärdedelssamhälle.

I näringslivets framtidsvision är det den nuvarande medelklassen som kommer att drabbas. Varningarna utfärdas alltså till gemene man, till den breda allmänheten. De grupper som idag redan lever i utanförskap är ointressanta.

”Vi måste stoppa den *ökande* ungdomsarbetslösheten” och ”Vi måste förhindra att långtidssjukskrivningarna *ökar*”, är några av de paroller vi kommer att få höra inför valet. Så kanske är de drabbade grupperna, ”de där” redan inräknade som förlorade.

Sanningen är att de riktiga förlorarna de senaste åren är de som redan råkar vara fattiga.

Även här handlar det, precis som Peter Glotz förutspådde, om tredjedelar. Enligt SCB har den fattigaste tredjedelen av svenskarna blivit 30 procent fattigare mellan 1999 och 2004. Övriga har blivit rikare.

Den fattigaste tredjedelen av svenskarna har i dag skulder som överstiger tillgångarna och den fattigaste tiondelen har i genomsnitt skulder på 410 000 kronor.

Den rikaste tiondelen däremot har i snitt en förmögenhet på 4,7 miljoner och det är också där man hittar ägarna till 97 procent av alla aktier.

Men utanförskap kan ju handla om så mycket mer än arbetslöshet och fattigdom.

Enligt Peter Glotz dystopi skulle två tredjedelar av människorna i tvätredjedelssamhället ”ha ett ganska bra liv”. De som däremot hör till den sista tredjedelen är de som inte kan eller vill spela med på de samhälleliga villkoren.

Många lever med känslan av att ingen ser dem och av upplevelsen av att ingen bryr sig om vad de tycker, och liksom det finns en mängd orsaker till att många inte kan spela med i samhället så finns det också skäl till att människor ställer sig utanför och inte vill spela med.

Men den 17 september kan vi alla vara medspelare.

”De som hör till de två tredjedelarna har ett ganska bra liv. De som hör till den tredje tredjedelen är de människor som inte kan eller inte vill spela med.”

Peter Glotz

1/6

1/4

1/7

4/6

8/9

1) Hur många står utanför samhället i dag? 2) Hur ska vi

FOTO: MARTIN ADOLFSSON

Anna Sjödin, förbundsordförande SSU

- 1) Det finns många typer av utanförskap; sociala och ekonomiska. Vi har 250 000 barn som idag lever i fattiga familjer. Många riskerar att hamna i permanent utanförskap. Vi har 17 800 hemlösa i Sverige. Utredningen "Unga utanför" pekar på att 20 000-30 000 unga mellan 16-24 år är utanför samhället och har svårt att komma tillbaka.
- 2) Förbättrade insatser för att underlätta för barnfamiljer krävs, exempelvis höjda barnbidrag. Vi vill se en nollvision mot hemlöshet. För de unga behövs ett helhetsansvar från kommunen för de som hoppar av gymnasiet men är yngre än 18 år. Satsningar för att få unga i jobb är också centrala.
- 3) Jobben, jämställdheten och utbildning.

FOTO: UNG VÄNSTER

Ida Gabrielsson, förbundsordförande Ung Vänster

- 1) Det går inte att kvantifiera på det sättet. Bortom allt tvivel står dock att det är ett för stort och alltför snabbt ökande antal, och att den aktiva kampen mot orättvisorna måste få ordentligt genomslag – helst igår.
- 2) Grunden för utestängningen är de stora klasskillnader vi ser i Sverige. Bostadssegregationen, den svåra situationen på arbetsmarknaden och den rena diskriminering som tillåts fortgå omöjliggör för många människor att vara delaktiga i det svenska samhället. Det är något vi måste förändra.
- 3) En radikal omfördelning av makt och resurser för att skapa rättvisa. Den mest akuta sakfrågan just nu är Israels brutala krig mot Libanons civila. Hur partierna tar ställning visar vilken syn man har på människor och människovärde.

FOTO: ÅSA SJÖBERG

Alexander Chamberland, språkrör Grön Ungdom

- 1) Det är en stor andel människor. En tredjedel ligger nog nära sanningen.
- 2) Förbättra integrationen genom att stoppa diskrimineringen av invandrare på arbetsmarknaden. Att bostadspolitik ändras, så att man blandar boendeformer för att skapa ett samhälle där invandrare och svenskar möts i vardagen. Fler antidiskrimineringsbyråer. Krafttag mot hemlösheten med hjälp av individanpassade boenden.
- 3) Integration och flyktingpolitik i kombination. En human flyktingpolitik, en aktiv integrationspolitik, som innebär att nyanlända kommer in i samhället direkt, istället för att hamna i utanförskap. Vi måste bekämpa de strukturella segregationsproblemen som finns så att olika kulturer kan leva sida vid sida, då försvinner också grogrunden till rasism.

FOTO: TOBIAS WAHLQVIST

Frederick Federley, förbundsordförande Centerns ungdomsförbund

- 1) Cirka 20 procent, eller över en miljon människor av den arbetsföra befolkningen går inte till ett vanligt jobb en vanlig måndag. I siffran inkluderas arbetslösa, människor i statligt subventionerade åtgärder, sjukskrivna samt studenter som söker arbete.
- 2) Skapa riktiga jobb. Sänk arbetsgivaravgiften, skrota LAS, ta bort sjuklöneansvaret, inför platt skatt, minska regelkrånglet, ge företagare full tillgång till trygghetssystemet och omvärdera synen på företagare.
- 3) Jobb till unga. Vi kan aldrig acceptera att nästan 27% (enligt siffror från Eurostat) av Sveriges unga står utanför arbetsmarknaden.

FOTO: JOHAN PALM

Ella Bohlin, förbundsordförande Kristdemokratiska ungdomsförbundet

- 1) Om man med utanförskap menar personer som inte deltar i arbetslivet så är det nära en miljon människor. Enligt EU:s statistikdatabas Eurostat hade Sverige 2005 en ungdomsarbetslöshet på över 20%.
- 2) KDU vill ha förenklade arbetsrättsliga regler, som uppmuntrar företagare att våga anställa. Staten ska inte skapa arbeten enbart i syfte att minska den öppna arbetslösheten. När staten direkt agerar genom att skapa arbetstillfällen, måste det säkerställas att åtgärderna har långsiktiga effekter och att arbetslöshetsåtgärder inte slår undan riktiga jobb.
- 3) Ungdomsarbetslösheten är en av de viktigaste frågorna. Jag vill se en human flyktingpolitik med människovärdet i centrum och en utvidgad asylrätt.

FOTO: MIKAEL RÖHR

Fredrik Malm, förbundsordförande Liberala ungdomsförbundet

- 1) Omkring var femte, eller var fjärde, invånare. Människor som upplever att de står vid sidan om har blivit fler de senaste åren. Det är delvis en klassfråga, men inte enbart. Närmare 20 procent av den arbetsföra befolkningen står utanför arbetsmarknaden.
- 2) Arbetsmarknaden måste förbättras så att det skapas fler jobb och möjligheter, en skola där man fokuserar på baskunskaper. Rättvisa och delaktighet är inte något som ökar i takt med hur mycket socialism man inför.
- 3) Att bryta socialdemokraternas maktinnehav. Vårt land behöver ny energi, nya idéer och ett nytt ledarskap.

FOTO: VAGGE LÖNN

Johan Forssell, förbundsordförande Moderata ungdomsförbundet

- 1) De drygt 18 % av den arbetsföra befolkningen som vare sig arbetar eller studerar på heltid utan att samtidigt söka jobb. I absoluta termer innebär det drygt en miljon människor.
- 2) Det allra viktigaste är att skapa en arbetsmarknad för alla. Enklare regler för företagande, satsningar på att göra det billigare att anställa samt skattesänkningar så att det lönar sig att jobba, är viktigast för att skapa fler jobb.
- 3) Tveklöst ungdomsarbetslösheten som har exploderat under regeringen Persson. Med fortsatt s-styre riskerar vi att få en hel generation ungdomar utanför arbetsmarknaden.

förhindra att de blir fler? 3) Vilken är valets viktigaste fråga?

FOTO: PAWEŁ FLATO

Göran Persson, partiledare socialdemokraterna

- 1) Samhället består av summan av alla individer i Sverige. Självklart står därför ingen i praktiken utanför. Däremot kan många ha en känsla av att stå utanför och den känslan måste tas på allvar. Diskriminering i olika former, arbetslöshet och mobbing i skolan är exempel på saker som gör att människor från och till kan känna att de står utanför. Vår uppgift är att bekämpa orsaken till dessa känslor. Alla ska med!
- 2) Vi måste fortsätta bekämpa arbetslöshet och diskriminering. Det är ett något man måste arbeta med hela tiden. Den stora skiljelinjen i politiken handlar om hur välfärden ska fördelas. Vi vill ha minskade klyftor – inte ökade.
- 3) Att bygga vidare på den svenska modellen – inte rasera den genom stora skattesänkningar.

FOTO: VÄNSTERPARTIET

Lars Ohly, partiledare vänsterpartiet

- 1) Det beror på vilka kriterier man väljer, men det är inte siffran som är det intressanta, utan den enskildas upplevelse av utanförskap. Jag tror att människor i många olika grupper upplever att de står utanför samhället. Men utanförskapet är också präglad av klass och kön och har även blivit allt mer etniskt under de senaste decennierna.
- 2) Klass och könsskillnader måste bekämpas, liksom rasism och diskriminering. Det krävs en minskad arbetslöshet och en stark generell välfärd där den offentliga sektorn spelar en nyckelroll. Både för att skapa sysselsättning och för att förstärka den generella välfärden har vi föreslagit 200 000 nya jobb i den offentliga sektorn.
- 3) Att öka sysselsättningen, främst genom en utbyggd offentlig sektor.

FOTO: DENNIS BLOMBERG

Maria Wetterstrand, språkrör miljöpartiet

- 1) Att vara utan lönearbete, att stå utanför trygghetssystemet, att inte ha egen bostad eller att inte känna tillhörighet och delaktighet kan vara att stå utanför samhället, men hur många det rör sig om har vi inget procenttal på.
- 2) Ökad möjlighet till inflytande och delaktighet på alla plan i samhället. Arbete eller sysselsättning utifrån personliga förutsättningar. Att som inflyttad till Sverige få de möjligheter människor har här. Att bli respekterad för den man är och inte intvingad i någon så kallad svensk normalitet. Stärka skyddet mot diskriminering.
- 3) Stoppa klimatkatastrofen. Sveriges beroende av olja och andra fossila bränslen ska brytas inom 15 år. Vi vill satsa på inhemska, miljöbättre drivmedel och förnybar energi. Den gröna skatteväxlingen ska fortsätta.

FOTO: ERIK BRÄTTHALL

Maud Olofsson, partiledare centerpartiet

- 1) Det beror på vad man menar med att stå utanför. Utanförskapet ökar trots högkonjunkturen. Ungdomar som inte får jobb och som inte släpps in i vuxenvärlden, invandrare och flyktingar som inte släpps in i det svenska samhället. Vi har problem med att hemlösa, psykiskt sjuka och missbrukare bollas mellan offentliga huvudmän som inte vill ta ansvar och hjälpa dessa människor. Det är bara några exempel på det sociala utanförskapet som finns i Sverige.
- 2) Vi måste släppa in folk i samhället och man ska kunna få ett jobb som man kan leva på. Man ska kunna skaffa sig en bostad att leva i och bli tagen på allvar i kontakten med myndigheterna. Större respekt för den enskilda.
- 3) Jobben och stopp för massarbetslösheten. Jobb ger social samvaro, tillfredsställelse och trygghet.

FOTO: KRISTDEMOKRATERNA

Göran Hägglund, partiledare kristdemokraterna

- 1) Den höga arbetslösheten gör att mer än en miljon människor lever i utanförskap. Unga, invandrare och missbrukare är andra som känner att de saknar makt över sitt eget liv.
- 2) För att bryta utanförskapet vill jag stärka människor och ge dem möjlighet till makt över sitt eget liv. Skapa fler riktiga jobb, sluta se invandrare som ett kollektiv och satsa på tidigt förebyggande av missbruk och ungdomsbrottlighet.
- 3) Arbetslösheten. Jag vill skapa fler riktiga jobb. Socialdemokraternas politik har lett till ökad arbetslöshet och bidragsberoende. Bidrag kan aldrig ersätta känslan av att vara behövd eller tillfredsställa behovet av mänsklig gemenskap. Med fler i arbete kan vi också trygga välfärden och få pengar till vård, skola och omsorg.

FOTO: THOMAS ENGSTRÖM

Lars Leijonborg, partiledare folkpartiet

- 1) Ingen står egentligen utanför. Även de sköraste och mest kantstötta har rätt att räkna med vår solidaritet. Ett mått på utanförskap är den verkliga arbetslösheten. Den är enligt vår bedömning cirka 17 procent. Arbetslösa, de i AMS-åtgärder, de sjukskrivna och de förtidspensionerade. Sammanlagt ungefär en miljon människor.
- 2) Mycket. Kampen mot utanförskapet är en av folkpartiets viktigaste frågor. Vi vill ha en skola som inte släpper ifrån sig ungdomar utan tillräckliga kunskaper, en upprustning av psykiatri, bättre integration av invandrare. Det måste bli lättare att starta företag och billigare och mindre riskabelt att anställa.
- 3) Vi måste stärka Sverige inför globaliseringens utmaningar och återta konkurrenskraft och framtidstro. Det gör vi genom att vara bättre, smartare och mer välutbildade.

FOTO: PETER KNUTSON

Fredrik Reinfeldt, partiledare moderaterna

- 1) En och en halv miljon vuxna, mer än 25 procent av den arbetsföra befolkningen, jobbar antingen inte alls eller mindre än de skulle vilja. Vi tror inte att alla kan komma tillbaka till arbetsmarknaden, men många av dem.
- 2) Vi måste se till så att fler får jobb och att det blir enklare och billigare för företagen att anställa. Det måste bli mindre krångligt att vara företagare. Det är också viktigt att vi skapar goda och friska arbetsmiljöer och att det finns tillgång till vård och rehabilitering för den som behöver det. Vi vill göra det billigare att kombinera sjukskrivning med att jobba deltid och vi vill göra det billigare för företagen att anställa dem som har varit långtidssjukskrivna.
- 3) För mig är jobben den absolut viktigaste frågan. Det behövs en ny jobbpolitik.

Många svenska barn har aldrig varit på landet

Under den gångna mandatperioden stramade regeringen åt sjukförsäkringssystemet.

Nu går den borgerliga alliansen till val på att sänka ersättningen för långtidssjuka.

Budskapet blir att de som lever på bidrag är arbetskygga, passiva och lever gott på pengarna.

– Vi som lever i verkligheten vet att den bilden inte stämmer! Det är inte kul att växa upp i en familj där man inte kan unna sig mer än det allra nödvändigaste. Många svenska barn har inte ens sett den svenska landsbygden, säger Amie Faal, 39, långtidssjukskriven undersköterska, mamma till fyra barn. Och förbannad.

TEXT: CAMILLA SVENONIUS

Amie Faal och hennes familj tillhör den tredjedel av befolkningen som redan lever på marginalen.

– Ordet fattigdom nämns inte när man vill dra ner på oss som är sjukskrivna. Och man verkar glömma att vi har barn, trots att vi redan har många fattiga barn i Sverige. Vi är osynliggjorda i samhällsdebatten, säger hon.

Hon arbetade som städerska på universitetet i Stockholm. Efter två år som anställd blev hon arbetslös. Hon var mamma till tre barn, med ett fjärde på väg. A-kassan och därefter föräldrappeningen räckte inte till för den växande familjen, det gjorde att hon kom efter med betalningarna och efter att ha varit hemma med fjärde barnet i ett år blev Amie beviljad utbildningsbidrag och kunde därigenom omskola sig till undersköterska.

Utbildningen tog ett år och när hon var klar fick hon snabbt jobb hos kommunen, arbetade extratimmar hos landstinget och därutöver hos privata bemanningsbolag.

Hon jobbade, och jobbade mycket, för att ta igen de förlorade åren av eftersläpande betalningar. I dag, fem år senare är hon nästan ikapp med skulderna som under åren har tickat iväg hos inkassobolagen – men hon har slitit ut ett knä och tappat hela sin tidigare rörlighet.

Arbetsgivaren hittar ingen omplacering och i dag är hon långtidssjukskri-

ven och riskerar att bli förtidspensionerad vid knappa 40 års ålder.

– Jag tänker kämpa för att det inte ska bli så. Jag vill arbeta, och måste arbeta för ekonomins skull. En sjukersättning går knappt att leva på idag.

Amies sjukskrivning kom som en effekt av hennes vilja att göra rätt för sig och av ett hårdnande arbetsklimat.

De som arbetade i vården fick ta konsekvenserna av det borgerliga landstingsstyrets ekonomiska underskott. Den nya majoriteten tvingades till nedskärningar inom vårdsektorn och de som var kvar fick slita hårt.

Samtidigt kom de nya bemanningsföretagen som hyrde ut personal för att fylla ut tomrummen efter dem som hade fått gå. Lönerna var höga men anställningstryggheten obefintlig. Ingen vågade släppa sin fasta, underbetalda tjänst, i stället arbetade man extra.

– Det var ett arbetsklimat som bådade för att människor skulle slita ut sig, säger Amie.

– Och när det hände mig var det ingen som ville ta något arbetsgivaransvar. Kostnaderna fick i stället det allmänna stå för genom min sjukpenning.

Amie satsade på att arbeta och räknade med att ha hälsan med sig, men nu ser hennes odds på arbetsmarknaden inte lika bra ut. Men hon säger att de som får betala det högsta priset är hennes barn:

– Det är inte kul att växa upp i en familj där man inte kan unna sig mer

än det allra nödvändigaste.

Andelen fattiga barn är kraftigt överrepresenterad i familjer med invandrarbakgrund. Klyftorna ökar mellan barnfamiljer som har och de som inte har. Man kan tala om en ny ekonomisk underklass. I den situationen höjs röster i den politiska debatten som vill sänka bidragsnivåerna ytterligare. Amie förstår inte hur dessa debattörer får ihop det:

– Utgår man från att människor kan välja om de ska bli sjuka eller inte? Att man lever gott på sin sjukersättning? Den som tror att man kan leva gott och ge sina barn en dräglig uppväxt på 64 procent av en undersköterskelön lever inte i verkligheten, säger hon.

Amie undrar om man har tänkt på att en sådan politik ger offer i två led.

– Sjukdom drabbar inte bara de som är sjuka utan också deras barn. Har man glömt dem? Och hur ska förslagen gå ihop?

– Det måste ju i många fall bara bli en fråga om att skjuta över kostnaderna från staten till kommunerna. Om dagens ersättningar sjunker till ännu lägre nivåer antar jag att många skulle tvingas söka socialbidrag för att klara sig.

Familjen bor i förorten Hallonbergen utanför Stockholm. Både i sitt område och i bekantskapskretsen träffar Amie fler och fler som lever på eller under fattigdomsstrecket.

– Det är ju ingen nyhet att ständigt

AMIE FAAL

underskott i kassan, arbetslöshet och nedslitna bostadsmiljöer leder till sociala problem i många familjer. Här måste samhället, både stat och kommunerna ta ett ansvar – vi har helt enkelt inte råd att skära ned mer på barnen. Men vi måste också själva jobba för att ändra vår situation, betonar hon.

För ett år sedan bildade hon därför tillsammans med ett tjugotal andra unga tjejer och kvinnor med afrikansk bakgrund "Afrikanska systerföreningen" för att börja diskutera gruppens problem. I höst vill också föreningen dra igång debatter i lokal-tv.

– Vi måste börja göra oss hörda för att förändra vår situation som grupp. Det går inte att tiga oss igenom den här krisen – för det är en kris när klyftorna i samhället ökar, och vi riskerar en politik som gör klyftorna ännu större.

En annan viktig uppgift för föreningen har blivit att ordna alternativa aktiviteter för ungdomarna – fritid som inte kostar.

– Det finns en viss fritidsverksamhet för yngre barn här ute, det är allt som står till buds för de små som inte vill ägna sig åt bollsport. Verksamheten är bra, men den räcker inte för alla.

Afrikanska systerföreningen arbetar därför med ett projekt för att nå ut till de ungdomar med afrikansk bakgrund som lever i familjer med svag ekonomi.

– Det underlättar när mammorna i familjerna organiserar sig, många är ensamstående och tillhör därigenom automatiskt en ekonomiskt svag grupp.

Med hjälp av pengar från Allmänna arvsfonden har Afrikanska systerföreningen i år kunnat ordna ett kostnadsfritt sommarläger för ett tjugotal barn.

– De flesta av barnen hade inte kunnat komma med annars. Det blev en bra vecka där vi diskuterade mycket med ungdomarna. För de yngre var det spännande mycket med dem hade aldrig varit ute på svenska landsbygden, trots att de är födda här. Och det säger mycket om den isolering som barnen lever i.

Fotnot: Läs mer om Afrikanska Systerföreningen på www.projektkilimanjaro.se

Barnkonventionen – gäller för alla barn?

Enligt FN:s barnkonvention, som Sverige skrev under 1990 har alla barn rätten att behandlas lika och ha lika rättigheter. Ingen åtskillnad mellan barnen får ske.

Men barnfattigdomen fortsätter att öka. Enligt LO:s semesterutredning 2006 har en halv miljon svenska barn inte tillgång till fritidshus och de har heller inte varit på en semesterresa under de senaste tolv månaderna. Då är ändå inte barn till arbetslösa medräknade.

I Sverige finns tiotusentals barn som inte ens lämnar sina bostadsområden under sommarlovet.

Satsning på barnfamiljer försvann

Regeringen satsade i år 1 miljard kronor på förbättringar av barnfamiljers ekonomiska villkor. Barn- och bostadsbidrag liksom underhållsstöd höjdes och ett särskilt barntillägg för studerande föräldrar infördes.

I många kommuner har dock pengarna inte kommit de fattigaste familjerna till del, eftersom exempelvis höjningen av underhållsstödet innebär att socialbidraget har sänkts med motsvarande belopp.

Rädda Barnen rapporterar att

* en kvarts miljon svenska barn lever i en fattig familj.

* skillnaderna ökar: mellan fattiga och rika, mellan barn med utländsk och barn med svensk bakgrund och mellan barn till ensamstående och barn i familjer med två vuxna.

* barn som är födda utomlands eller som har föräldrar födda utomlands löper fyra gånger större risk för att växa upp i fattigdom än barn med helsvensk bakgrund.

* barnfattigdomen fortsätter att öka i storstäderna.

* fyra av tio barn till ensamstående föräldrar i Malmö är fattiga, i Göteborg 37 procent, i Stockholm 32 procent. Av landets alla barn till ensamstående är siffran 28 procent.

Källa: Rädda Barnens "Skilda uppväxtvillkor" (2006)

Fler fattiga barn i den rika världen

Unicefs rapport om barnfattigdom som kom 2005 visar att situationen för barn har försämrats i 17 av de 24 undersökta länderna sedan 1990-talet.

Danmark och Finland ligger bäst till med cirka 3 procent relativt fattiga barn, USA och Mexiko ligger sämst till med 20 procent.

Utredarna menar att förklaringen står att finna i fördelningspolitiken – hur ländernas regeringar har utformat politiken i förhållande till marknadskrafterna.

I länder med större "sociala transfereringar" (inkomstutjämnande bidrag) är barnfattigdomen lägre än i länder med lägre bidragsnivåer.

Källa: Unicef "Child Poverty in Rich Countries" 2005

”Sök jobb – lata dej inte!”

Uppfostran och ”modeller” ska leda till jobb

När socialtjänsten kräver en motprestation, en aktivering, för att en person ska få socialbidrag kallas det ofta för ”modell”. Albymodellen, Hallstahammarmodellen, Skärholmsmodellen och Uppsalamodellen är bara några av alla modeller som har debatterats genom åren.

Modellerna presenteras ofta som framgångsrika och sprider sig sedan till fler kommuner i landet. Ingen vet hur många de är. Ingen vet hur många personer som är inskrivna. Ingen vet om de fungerar.

TEXT: PER STERNBECK
FOTO: BERIT FERNQVIST

När Pia Milton skulle skriva sin doktorsavhandling i sociologi bestämde hon sej för att titta närmare på en av modellerna.

– Jag ville kontrollera om Uppsalamodellen var en bra metod. Om den infriade sina löften om snabbare jobb och brutet bidragsberoende på lång sikt. Om den gjorde det kunde den ju användas i större skala.

Uppsalamodellen innebär att socialkontoret gör en noggrann behovsbedömning. Man går igenom om den sökande är aktuell i någon annan stadsdel eller om utbetalningar har gjorts från andra försäkringssystem. Man kontrollerar också om den sökande har lösöre som går att sälja och det ställs stora krav på den arbetssökandes aktiviteter.

Socialtjänsten kräver åtta timmars aktivt arbetssökande per dag på arbeten som ligger inom pendlingsavstånd (en radie av tio mil från Uppsala). Det räcker alltså inte att bara besöka arbetsförmedlingen. Klienten ska själv kontakta arbetsgivare, gå runt och fråga, erbjuda sina tjänster, ”dammsuga” arbetsmarknaden på jobb. Även de jobb man inte är kvalificerad för. Alla jobb klienten har sökt sätts upp på en lista och diskuteras med socialsekreteraren.

Tanken är att motivera klienten till att söka annan försörjning än bidrag och att inskräpa arbets- och försörjningsmoral. Kontroll av socialbidragstagarens jobbsö-

karaktiviteter är en viktig del. Om den som fick socialbidrag inte sökte jobb fullt ut blir han/hon av med socialbidraget.

Pia Milton jämförde hur det hade gått för en grupp klienter i Uppsalamodellen med en motsvarande grupp i samma stad där man inte använde modellen.

Hon fann att Uppsalamodellens klienter inte hade fått jobb eller kommit bort från bidragsberoende i högre omfattning än jämförelsegruppen. Trots detta resultat dömer hon inte ut tanken på aktivering.

– Det är svårt att generalisera. Klienterna i Uppsalamodellen var en hårdare utsatt grupp som hade kommit senare till Sverige. De hade en tyngre problembild och modellen ställer hårda krav. Kanske finns det andra aktiveringsprogram som fungerar lysande.

Uppsalamodellen började användas i slutet av 1980-talet. Då fanns fortfarande gott om jobb att söka. I början på 90-talet kom krisen. Jobben försvann. Allt fler människor sökte socialbidrag för att de inte hade arbeten. Socialbidragen slukade en allt större del av kommunernas budgetar.

– Uppsalamodellen och de andra aktiveringsprogrammen kom till av flera orsaker. Ekonomin var ansträngd, grupperna av socialbidragstagare var stora. Kommunerna ville minska sina kostnader, berättar Pia Milton. Hon menar även att

förändringen i värderingar var alldeles tydliga.

– Dittills hade arbetslöshet setts som ett socialt problem. Samhället skulle skapa förutsättningar för människor att arbeta. I Uppsalamodellen väljer man att betrakta arbetslöshet och bidragsberoende som ett individuellt problem. Man sätter problematiska individer i ett program som på ytan handlar om att skaffa sig jobb, men egentligen handlar mer om moral och kontroll.

Uppsalamodellen bröt med 1982 års socialtjänstlag och var kontroversiell när den lanserades. Många debattörer menade att den var djupt kränkande och hade som främsta funktion att individualisera fattigdom och förtrycka fattiga människor. Idag används delar av Uppsalamodellen av hälften av Sveriges kommuner.

Richard Ulmestig är doktorand i socialt arbete vid Växjö universitet. Han har också forskat på kommunala aktiveringsprogram.

I sin doktorsavhandling skriver han: ”Den svenska arbetsmarknadspolitiken har varit ett flaggskepp för vår välfärd. När de första arkitekterna bakom vår arbetsmarknadspolitik la upp riktlinjerna för en inkluderande politik som skulle skydda anställda från arbetslöshet, var den kommunala fattigvården motbilden. Svenska arbetare skulle skyddas från strukturella problem som arbetslöshet och de skulle göra det på ett sätt som inte var kränkande.”

I dag lägger Sveriges kommuner årligen ned två och en halv miljard kronor på olika aktiveringsprogram, något Richard Ulmestig tycker är märkligt eftersom man inte ens vet om programmen fungerar.

– Fast det beror på vad man menar med fungerar. Det finns inga belägg för att dessa åtgärder underlättar inträdet på arbetsmarknaden. Det som fungerar är att det ger minskade kostnader för socialbidrag. Det kan också vara så att det fungerar genom att projekten har en avskräckande effekt. Det vill säga att människor flyttar eller är för kränkta för att ansöka om socialbidrag. Men det är väl knappast de principerna vi vill bygga vår socialpolitik på.

En viktig fråga är vad programmens underliggande syfte är.

– Handlar det om moral och kontroll eller handlar det om arbete och utbildning? Socialbidrag och bostadsbidrag är de bidragsformer som är mest utsatta för kritik i samhället. De är individprövade och används av människor som befinner sig långt ned på samhällsskalan. Den här kritiken måste bemötas på olika sätt för att upprätthålla en bra socialpolitik. Kanske kan aktiveringsprogrammen spela en roll för att stärka legitimiteten för socialbidragen? Fint, men då måste man säga det rent ut.

– Det gäller för politiker att hålla emot otäcka opinioner. Som det är nu går man i kritikernas ledband. Man sätter inte emot ideologiskt och politiskt.

I Sverige är den så kallade arbetslinjen dominerande. Tanken är att arbete gör att man blir en del av samhället och därmed får del av välfärdssystemet.

– Det finns mycket att vinna på arbetslinjen, menar Pia Milton. Man ska se aktiveringsprogrammen som goda intentioner. Vi kopplar ihop ett bra och vettigt liv med ett yrkesliv, men det kommer att finnas grupper som inte klarar det. Frågan är vad vi då gör med dem?

Enligt Pia Milton är många av de program som riktar sig mot de här grupperna mycket kortsiktiga och visar inte resultat i längre perspektiv.

– Programmen står för nåt annat; uppfostran, etik och moral. Sök jobb – lata dej inte! Uppfostran ska leda till jobb men gör det inte! Påverkar det människors beteenden då? Det vet vi inte. Det blir en paradox.

– Samtidigt som det inte finns några jobb ska man ändå söka dem. Man kan ställa höga krav på människor om människorna vet att det leder någonvart. Just nu gör man saker på känn. Det leder till kränkningar därför att situationen känns hopplös för många. Det är inte bra för varken individ eller samhälle om människor fastnar i bidragsberoende.

– Frågan man måste ställa sig är om tvånget är verkningsfullt. Motivation och kreativitet funkar ju sällan ihop med tvång.

PIA MILTON

De viktigaste faktorerna för att få jobb (enligt Pia Milton):

- 1) Att det finns jobb
- 2) Rätt utbildning
- 3) Att man pratar svenska
- 4) Arbetslivserfarenhet

Aktiveringsprogrammets tre mål (enligt Richard Ulmestig):

- 1) **Mobilisering:** Ett mål är att mobilisera statliga resurser från Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Det kan vara ett sätt att visa att den arbetslöse är för sjuk för att arbeta och därigenom är berättigad till stöd från Försäkringskassan i form av försörjning och rehabilitering.

Det kan också vara det motsatta. Kommunen vill visa att den arbetslöse kan arbeta och exempelvis kan sköta tider eller att svenskan är tillräcklig, sådant som gör att insatser från Arbetsförmedlingen kan komma ifråga.

- 2) **Besparing:** En annan målsättning är att minska kommunala utgifter.

Det finns en tydlig övertygelse i kommunerna att arbetsmarknadsåtgärder minskar utgifterna för socialbidrag, genom att de exempelvis leder till arbete på den öppna arbetsmarknaden. De arbetslösa utför också många gånger viktiga kommunala arbetsuppgifter för en låg kostnad.

- 3) **Normering:** En annan målsättning är normativ. Socialbidragstagare ska inte erhålla socialbidrag utan en motprestation utan de anses må bättre av att vara igång i en bra arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Detta anses också fungera preventivt och minska socialbidragsansökningarna.

Alla ska med! – några blir kvar

TEXT: PER STERNBECK

Jouni är 46 år gammal. När han föddes hände något som gjorde att det blev syrebrist i hjärnan och han fick en liten cp-skada. Dessutom ser han lite taskigt.

Jouni jobbar på en miljöstation i Oxelösund. Han älskar sitt arbete, att sortera skräpet, hålla rent framför containrarna och att prata med människor.

Han trivs med sina arbetskamrater och har riktigt roligt på jobbet.

Det här skulle ju kunna vara en riktig solskenshistoria om det inte vore för det att Jouni bara får jobba en eftermiddag i veckan.

Kommunen anser sig inte ha råd att låta honom arbeta mer. Resten av veckan får Jouni hitta på annat. Han går promenader, röker och spelar på sin synt.

Men till slut blir det lite tråkigt. Och ekonomin blir ju inte heller så lysande.

På kriminalvårdsanstalten Hinseberg sitter tjejerna och viker skosnören. Det är det arbete som anstalten erbjuder. Att vika skosnören och sätta ihop dem med en klisterlapp på mitten.

En dag i mars tar skosnörena slut. Tjejerna, som väl inte är så där överförtjusta i att vika skosnören, tycker såklart att det är ännu tråkigare att inte göra någonting. Särskilt som de måste sitta kvar på arbetsplatsen åtta timmar om dagen i alla fall.

Trots att det ju inte är ett drömjobb att vika skosnören så gör man något ändå. Att sitta ner på en stol och inte göra något alls, blir för mycket.

Tjejerna går därifrån. Strejkar för att det inte finns något att göra.

Anstaltsledningens påföljd är skoningslös. Isolering för dem som har varit olydiga.

Lisa har en gammal whiplashskada. Dessutom mår hon av och till psykiskt dåligt. För ett par år sedan fick hon beskedet att hon inte var arbetsför och aldrig skulle kunna bli det. Hon fick sjukpension.

Sedan en tid tillbaka har Lisa engagerat sig i en förening som hjälper andra människor som har beroendeproblem. Lisa skulle vilja lägga ner mer tid på att hjälpa andra men hon vet inte om hon vågar. Hon är ju sjukpensionär. Som sjukpensionär måste man uppföra sig på ett särskilt sätt. Man kan inte hålla på att hjälpa andra precis hur som helst och göra en massa nytta för samhället, då kan man ramla ur försäkringssystemet.

Globaliseringen rullar på. Enkla jobb försvinner till låglöneländer. I Sverige handlar det om att arbetskraften ska konkurrera med hög utbildningsnivå och stor produktivitet.

Men det finns en massa människor som aldrig kommer att få en hög utbildningsnivå. Som aldrig kommer att bli tillräckligt produktiva för att platsa, men som ändå vill och kan arbeta. Efter sina förutsättningar. I sitt tempo. Men viljan att arbeta tycks inte vara något värt om man inte arbetar tillräckligt fort, eller med rätt saker, eller får betalt från rätt portmonnä.

Om man är sjuk, har ett funktionshinder eller om vissa saker har gått lite snett i livet, så får man inte arbeta, trots att man vill. Man är diskvalificerad. Överflödigt. Onödigt.

Alla ska med, säger sossarna. Bryt utanförskapet, säger borgarna. I Oxelösund går Jouni omkring och har lite småtrist när han inte får jobba.

I Göteborg känner sig Lisa påpassad när hon tar bilen iväg till föreningen och hjälper andra. På Hinseberg strejkar man för att få vika skosnören för 9.70 i timmen.

Flygande bävvar i valrörelsen

Vi måste bli fler "flitiga bävvar och färre matade fågelungar", skriver centerledaren Maud Olofsson i sin bok "Min dröm om Sverige".

Hon skriver också att vi "måste ha mod att pröva våra vingar". Så om ni ser några flygande bävvar i valrörelsen är de förmodligen centerpartister.

ILLUSTRATION: CHRISTOPHER FERNQVIST

Maud vill ha fler otrygga jobb

Jag är politiker, men framför allt är jag mamma till tre barn. Så inledde Maud Olofsson sitt anförande vid riksdagens särskilda debatt om ungdomsarbetslöshet i mars i år.

Maud Olofsson sade sig ha lyssnat till många unga och kommit fram till att ett sätt att få ned ungdomsarbetslösheten kunde vara ett "ungdomsavtal" av fransk modell. Ett avtal som enligt centerpartiet skulle göra det lättare för unga att ta sig in på arbetsmarknaden.

Alla unga, upp till 26 år gamla, skulle via avtalet tvingas att acceptera en sämre anställningstrygghet.

Den franska modell Maud Olofsson refererade till var det förslag som hade lagts fram några månader tidigare, av Frankrikes premiärminister Dominique de Villepin.

Förslaget innebar att unga under 26 år ska kunna anställas på ett slags "ungdomskontrakt".

Anställningen skulle innebära en tillsvidareanställning, men med förbehållet att arbetsgivaren under de två första åren när som helst hade rätt att säga upp den anställde utan att ange någon orsak.

Förslaget blev ingen succé i Frankrike, snarare tvärtom. Förslaget drogs nämligen tillbaka i april i år efter våldsamma protester och demonstrationer i Frankrike.

Kritikerna menade att förslaget skulle leda till ökad osäkerhet på arbetsmarknaden för de unga, eftersom det redan idag är de som har de mest otrygga anställningarna.

Debatten i den franska nationalförsamlingen kring förslaget har också varit hård.

De svenska fackförbunden är inte heller några större anhängare av förslaget, inte heller vänsterpartiet och socialdemokraterna.

- Centerns förslag skulle göra unga under 26 år rättslösa på arbetsmarknaden. Det skulle leda till en extrem otrygghet och det strider dessutom mot internationella konventioner om att anställda inte ska kunna avskedas utan rimliga skäl, säger vänsterpartiets Camilla Sköld Jansson.

- Vi ska inte peka ut en grupp och göra det sämre för den. Vi kan inte ställa en grupp mot en annan. Vilka pekar vi ut nästa gång? De äldre, några andra? sade statsminister Göran Persson i en debatt i TV 4.

Maud Olofssons förslag har däremot mött gillande från den svenska arbetsgivarorganisationen Svenskt Näringsliv.

Fotnot: Syftet med den svenska arbetsrätten är att skapa trygghet och skydd för de anställda och hindra arbetsgivarna från att behandla sina anställda på ett godtyckligt sätt. Arbetsrätten innehåller i princip de spelregler som gäller på den svenska arbetsmarknaden.

TEXT: BJÖRN HASSELBLAD

FOTO: ERIK BRATTHALL

Redan i väntrummet anslås tonen. Klockan tickar och doktorn syns inte till. Du väntar, i underläge, behöver hjälp, vill be om råd. Det syns kanske inte på dig, men du är sjuk, svag och behovande.

Till slut, försenad, kommer hon, psykiatern, han, psykologen. Det är nu det börjar.

I väntan på ett bra bemötande

TEXT OCH FOTO: ROSITA STRÖMVALL

Forskningsresultat visar att det inom vården, och framför allt då inom psykvården finns fördomar, diskriminering, kränkningar, taskiga attityder, bristande resurser, vårdgivare och vårdtagare som i en svidande torftig tillvaro sliter på varandras tålamod.

Komikern Micke "Svullo" Dubois begick, efter en längre tids psykisk sjukdom, självmord för en tid sedan. Hans före detta sambo, Gitte Nilsson, beskriver en vård i kris där bemötande och dialog brister.

– Det finns naturligtvis bra folk, men så finns det de som är helt felplacerade.

Efter 17 år som mentalskötare sa Gitte upp sig för hon kunde inte längre stå för vad vården hade kommit att innebära.

– Det handlar om pengar. Vid överbeläggning av patienter skrivs sjuka ut. Anhöriga förstår inte varför och så står man där och ska försöka förklara.

Gitte menar att det har blivit mycket sämre de senaste åren. Plötsligt ska sjukvården vara vinstdrivande. Avdelningar konkurrerar med varandra och patienter kommer i kläm. Själv tvingades hon byta sida, från att vara mentalskötare till att bli anhörig. Hennes exsambo "Svullo" blev svårt sjuk och gick in i en dödlig depression. Gitte såg vad som hände och försökte tala med den ansvarige läkaren. Varningstecknen fanns där.

– Han var drygt 40 år, nyseparerad man och hade haft en pappa som tog sitt liv. Han var verkligen i riskzonen.

Under ett möte med "Svullös" läkare gick det så långt att Gitte ombads gå hem. Hennes professionella kunskap och personliga omtanke avfärdades. "Svullo" tog sitt liv sista natten i november förra året.

Varför möts sjuka och anhöriga av negativa attityder från personalen? Inga-Lill Ramberg, forskare vid Karolinska institutet i Solna, menar att det kan vara utmanande att hälso- och sjukvårdspersonalen, som har som uppgift att rädda liv, också möter personer som vill dö.

– De flesta patienter kommer ju till vården för att de vill leva vidare. Det kan också vara vår egen rädsla för döden som väcks till liv. Självmordsnära patienter kan också ha svårt för att etablera fungerande relationer och deras relationer i förhållande till vårdpersonalen kan vara påverkade av att de både har stora skuld känslor och känner stor skam.

Inga-Lill Ramberg har ingen enkel förklaring till varför anhöriga ofta ses som ett problem i psykvården i stället för en tillgång.

– Jag vet inte varför det är så, men jag tror att det kan ha med förlegade åsikter inom psykiatrin att göra, då såg man ofta familjen som roten till allt ont.

Catrin Fryklund, projektledare på RSMH, håller kurser i bemötande.

– Poängen med bemötandeutbildningen är att sätta i gång en process och

få upp ögonen för att det faktiskt är en viktig del av vården. Men jag tror att enskilda personer inom vården, både personal och brukare, alltid har tyckt att bemötande varit viktigt. Det jag ser nu är att man har flyttat upp frågan på dagordningen. Vi vet att personalens bemötande är en viktig faktor i brukarnas återhämtning. För att kunna öka makten hos brukarna krävs respektfullt bemötande.

Forskaren Inga-Lill Ramberg menar också att det är en utbildningsfråga.

– Jag tror att det framför allt handlar om bristande utbildning. Mindre än hälften av de personer som arbetar inom psykiatrin i Stockholms län anser att de har tillräcklig utbildning för arbetet med självmordsnära patienter, enligt en undersökning som jag har gjort.

Men hon tror inte att hälso- och sjukvårdspersonalen överlag har negativa attityder till patienterna.

– Ju mer kunskap man har desto positivare attityder, vilket kan höra ihop med att man känner sig säker i sin roll. Studier visar också att psykiatriker ofta har en mer positiv attityd än sjuksköterskor, vilket kan höra ihop med att de känner sig säkrare.

Hur utbildar man i bemötande? Catrin Fryklund anser att ett bra bemötande kommer från personens egna attityder och hur man ser på sin nästa. Det är mycket viktigare än vad man kan lära sig från en manual eller pedagogiskbok. Nyckeln är personalens grundvärderingar.

Ibland får man vänta länge på ett bra bemötande (personen på bilden har inget med innehållet i artikeln att göra).

Ett annat mycket viktigt instrument för att höja standarden på vården är att öka statusen för mentalskötarna, de som jobbar närmast patienterna.

– Det är väl ingen tvekan om att mentalskötaryrket är ett lågstatusyrke. Det vittnar om inte annat deras låga lön om, säger Inga-Lill Ramberg.

Catrin Fryklund anser även hon att man behöver höja statusen på den patientnära vården och att lönen är ett verktyg i det arbetet.

– Dessutom är vården väldigt hierarkisk, står man långt ner i hierarkin är det lätt att känna sig maktlös, vilket påverkar kvaliteten i vården.

Ylva Johansson, äldrewards- och

omsorgsminister, menar att det finns kunskap, men att den inte används.

– De som brinner för sitt jobb slutar då det inte finns utrymme för deras idéer.

Men att det har med pengar att göra vill hon inte medge. Och några signaler om att mentalskötare vill ha högre lön har hon inte fått. Ylva Johansson menar att mer pengar till vården inte nödvändigtvis leder till mer vård.

– Pengarna bara suggs upp, utan att man vet var de tar vägen. Som en wettexduk.

I sakfrågorna står alltså ord mot ord. Och ord är viktiga. Finanslandstingsrådet Ingela Nylund Watz (s) har skrivit: "Alla har rätt till ett gott bemötande i vården".

Vi väntar på att de orden övergår i handling.

"Man behöver inte ha kontakt med psykvården länge alls för att bli anpassad till livet som patient. Det går förvånansvärt fort.

Bemötande, behandlingen, attityderna, de låsta dörrarna, sjukskrivningen och sysslösheten. Det går snabbt att lära sig att man har misslyckats som människa, att man inte längre duger."

(Ur "När livet är svårt att leva" av Mats Wigroth)

Politiska vildar bäst på riksdagsenkät

Inför valet ville RSMH veta hur de enskilda riksdagsmännen ser på stödet till människor som lider av psykisk ohälsa. Därför skickades fem frågor till varje riksdagsman i god tid inför valet.

Man kunde se en viss välvilja hos de som svarade. Politikerna ser gärna att psykiskt sjuka ska få den hjälp de behöver. Samtliga av de svarande riksdagsmännen ansåg att LSS behöver en översyn. Även reformen med personliga ombud, PO, som har visat sig vara lyckad, vill samtliga svarande se någon form av fortsättning på, likaså är samtliga svarande ledamöter positiva till alternativa behandlingsformer.

Den ökande kontrollen av psykiskt sjuka, bland annat genom inskränkningar av kommunikationsrätt, anser de flesta svarande

ledamöter vara behövlig och införandet av öppenvårdstvång ser de flesta som nödvändigt.

Så nu vet vi alltså hur riksdagsledamöterna tycker i de här frågorna? Nej egentligen inte. Av samtliga 349 riksdagsledamöter var det bara 26 stycken som svarade!

Två moderater av de 55 som sitter i riksdagen, en folkpartist av 48, sju kristdemokrater av 33, en centerpartist av 22, tre miljöpartister av 17, nio vänsterpartister av 28 och två socialdemokrater av 144 besvarade enkäten. En av socialdemokraterna återsände till och med ett blankt svar.

Procentuellt bäst var de politiska vildarna i riksdagen. Av två politiska vildar svarade en på enkäten.

Brottsligheten i Sverige ökar inte. Det har kriminologer gång efter annan förklarat för ansvariga politiker. Men politikerna framhärdar och påpekar det oerhört allvarliga i att brottsligheten ökar.

Nu byggs nya superfängelser på flera håll i landet. Men kopplingen mellan åtgärder och den verklighet som framträder i kriminologisk forskning är obefintlig. Och någon skillnad mellan socialdemokrater och borgerliga partier finns egentligen inte. Åtgärderna genomförs utan minsta tanke på om de är effektiva eller inte. Vore det på samma sätt med den ekonomiska politiken skulle landet snart gå i konkurs.

Det man inte gillar straffar man bort

Politiska beslut motsäger all kriminologisk forskning

TEXT: MAGNUS HÖRNQVIST FOTO: KRIMINALVÅRDSVERKET

Är det som polisen gör bra eller dåligt? Blir någon bättre av fängelsestraff? Det är frågor som ingen diskuterar. Frågor om kvalitet tycks vara bannlysta i debatten.

I stället är det andra frågor som dominerar: Ska polisen få mer befogenheter? Ska kriminalvården ges mer resurser? Ska domstolarna döma ut längre straff?

Mer, mer, mer. Det är i grund och botten samma fråga: ska fler, företrädesvis fattiga människor, processas genom polisväsende, domstolar och fängelse? Fem av sju riksdagspartier ställer sig positiva. Bara miljöpartiet och vänsterpartiet är tveksamma.

I sina kriminalpolitiska program rekommenderar moderaterna, folkpartiet, kristdemokraterna och centerpartiet ett större och starkare rättsväsende. Förslagen motiveras av en konservativ moraluppfattning som betonar föräldrarnas roll, risken för normupplösning, individens ansvar, tydliga regler och omedelbara konsekvenser. Dessa teman är allmänborgerliga och inte alls specifika för kriminalpolitiken. Ambitionen är att tillämpa dessa idéer på frågor om brott och avvikande beteende. Men programmakarna lämnar ogärna det rent principiella.

Kopplingen är obefintlig till den verklighet som framträder i kriminologisk forskning. De borgerliga partierna upp-

repar gång efter annan att brottsligheten, och särskilt våldsbrottsligheten, skulle öka. Trots att det är väl känt sedan länge att så inte är fallet.

Man föreslår en sänkning av straffmyndighetsåldern, utan att nämna att varje kontakt med rättsväsendet stämplar barn och unga som brottslingar. Man vill också återinföra ett belöningssystem i de svenska fängelserna. Det har funnits tidigare, men avskaffades på goda grunder för sjuttio år sedan.

Inte ett enda förslag av de 39 åtgärder som föreslås i den borgerliga alliansens gemensamma plattform "Ett tryggare Sverige" underbyggs med referenser till den forskning som bedrivs på området.

Vilka skulle effekterna bli om förslaget införs att med tvång drogtesta barn under 15 år? Varför skulle det vara bättre med 20 000 poliser än 15 000? Kommer färre att dö i trafiken om rattfylleri straffas hårdare? Det är inga relevanta frågor. Diskussionen rör sig på ett annat plan. Det centrala tycks vara det principiella ställningstagandet. De konkreta effekterna är av mindre betydelse.

Med socialdemokraterna är det ungefär likadant. Under senare tid har partiet visserligen inte tillkännagivit några kriminalpolitiska visioner, så det är svårt att veta vad man har för ambitioner på detta område. Men jämför man den socialdemokratiska regeringens praktik med den

borgerliga alliansens retorik framträder inga större skillnader.

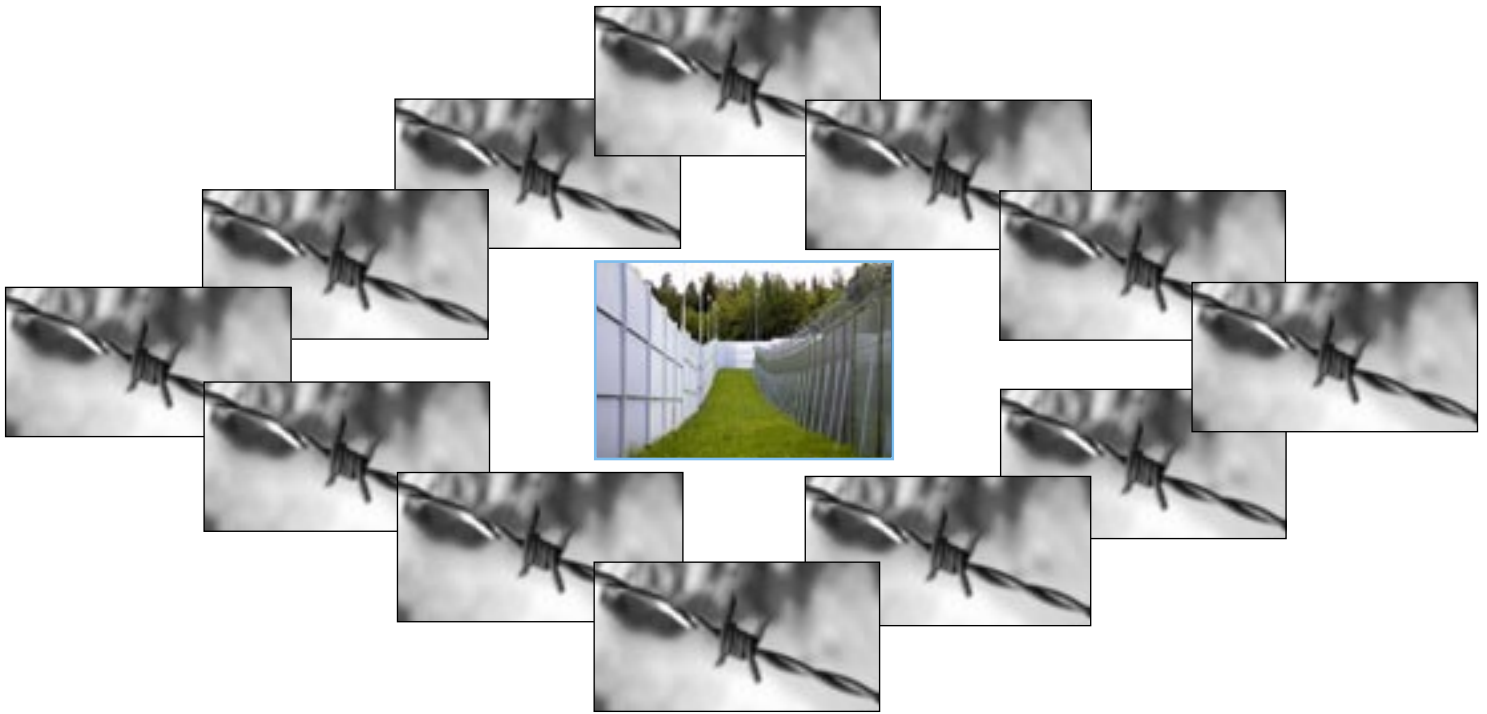
Regeringen genomför i princip allt som oppositionspartierna tidigare har krävt. Enda undantaget är det borgerliga kravet på "tidigare, tydligare och tuffare tag" mot ungdomsbrottsligheten. I övrigt finns inga skiljelinjer.

Under de senaste åren har den socialdemokratiska regeringen förstärkt delar av rättsväsendet på ett sätt som sannolikt saknar motstycke i modern tid.

Antalet poliser har ökat från 16 000 år 2000 till 17 000 år 2005. Sedan år 2000 har dessutom två nya polishögskolor startats, i Växjö och Umeå, som ett led i regeringens löfte om att under nuvarande mandatperiod utbilda 4 000 nya poliser. Det är fortfarande en bit kvar till den borgerliga alliansens mål att det ska finnas sammanlagt 20 000 poliser. Men vi är på god väg.

De ekonomiska medel som polisen har beviljats har vuxit stadigt. År 2000 fick polisen 12 miljarder. År 2008 kommer, enligt beräkningarna i årets budgetproposition, polisen att få 17 miljarder. Omräknat i fasta priser skulle det betyda en trettioprocentig ökning av anslagen mellan år 2000 och 2008. Inget tyder på att valutgången kommer att påverka denna utveckling.

I det senaste numret av Polistidningen (nr 4/2006) redovisas en granskning av riksdagspartierna under rubriken

”rörande enighet om polispolitiken”. Fem månader innan valet bjöd man in alla partier till en debatt. Polistidningens reporter skriver dock en aning besviket: ”så mycket debatt blev det inte”. Tidningens utsände kunde inte lägga märke till några menings-skiljaktigheter.

Utbyggnaden av polisen kommer alltså att fortgå – och fortgå utan egentlig diskussion.

Kriminalvården växer ännu snabbare. Över hela landet byggs nya fängelser, från Helsingborg i söder till Haparanda i norr.

Fram till år 2010 planerar kriminalvården att bygga nästan 3 000 nya celler. Då ingår två nya storhäkten, några säkerhetsanstalter och flera lokalanstalter.

Fram till 1990-talets andra hälft fanns ett relativt konstant antal fångar på de svenska fängelserna, men sedan började anstalterna överbeläggas. Den socialdemokratiska regeringen valde den enkla vägen: mera straff. Nu står nya anstalter redo att ta emot förortsungdomar och andra med begränsade utsikter på den ordinarie arbetsmarknaden.

Att bygga fler fängelser är både dyrt och meningslöst. Men regeringen har beredvilligt öppnat statens kassakista. År 2000 hade kriminalvården en budget på 3,9 miljarder kronor. Enligt prognosen kommer kriminalvården år 2008 att få 6,3 miljarder. I fasta priser skulle det betyda en knappt femtioprocentig ökning av anslagen mellan år 2000 och 2008. Vilken annan statlig verksamhet kan matcha denna expansion?

Det finns en rejäl dos cynism och okunskap i dagens kriminalpolitik. Särskilt de borgerliga partierna drar sig inte för att exploatera enskilda händelser, som rymningar från ett fängelse eller en till synes allt för mild dom.

Kriminologer och andra forskare har om och om igen förklarat kriminologiska basfakta för ansvariga politiker, som till exempel att brottsligheten inte ökar.

Ändå framhårdar politikerna, och påpekar det oerhört allvar-

liga i att brottsligheten ökar. Regeringen genomför åtgärder utan minsta tanke på om de är effektiva eller inte. Vad forskningen säger om fängelsestraffets oförmåga att minska brottsligheten är inte intressant.

På ett sätt är det obegripligt, men på ett annat sätt är det självklart. Det finns en logik också i galenskapen. Det är logiskt att polis och kriminalvård sväller då ojämlikheten ökar och övriga delar av den offentliga sektorn krymper.

Kriminalpolitiken utspelar sig inte i något slutet rum. Tvärtom är fängelsernas ökande aptit beroende av vad som händer på arbetsmarknaden, inom missbrukarvården och i skolans värld. Men det vill man inte gärna prata om. Det blir så svårt då.

I dag domineras riksdagspolitiken av enkelhet – inställningen att straffa bort allt man ogillar. Det är ryggmärgsreflexerna som styr. Fattiga människors oönskade handlingar betraktas allt oftare som ordningsproblem som ska avvisas och bestraffas.

Allt opassande skyfflas undan; det får polis och väktare ta hand om. Skolk, förortsungdomar som hänger på torget, tiggeri och hemlöshet går från att vara sociala problem till något som polisen ska ta tag i med hårdhandskarna. Men polisen är som en elefant i ett glashus.

De oönskade handlingarna kommer inte att försvinna, av den enkla anledningen att de är rotade i ett socialt sammanhang som tvångsåtgärderna inte kommer åt.

Det är i grunden en fråga om levnadsomständigheter och hur samhället väljer att möta oönskade handlingar.

Dagens kriminalpolitik erbjuder inga lösningar. Den är snarare problemet, som står i vägen för andra lösningar.

Som man ropar får man svar. Det entoniga ropet på hårdare tag har skullat länge nu. Frågan är hur länge till. När ska det äntligen tystna?

Fotnot: Artikelförfattaren är doktorand i kriminologi och verksam vid Stockholms universitet.

Apartheid. Rensning. Fördrivning. Det är starka ord som oftast förknippas med rasism och etnicitet.

I Mellerud i Dalsland bedriver olika myndigheter en politik som närmast skulle kunna kallas social apartheid. Man samverkar för att på olika sätt få misshagliga människor att bosätta sig någon annanstans.

SKRÄCKEN

från Mellerud

Klockan 11.00 onsdagen den 26 april stormar polisen in i Mikael Karlssons, och hans sambo Jennys, lägenhet.

Mikael som sitter vid datorn och skriver är plötsligt omgiven av två poliser. Två personer från socialtjänsten i Bengtsfors stegar in och förklarar att det finns ett beslut om LVU, Lagen om vård av unga, på parets gemensamma son.

Elva dagar gammal bärs sonen Jonathan, utan ytterkläder, filt eller åkpåse, ut i en väntande bil. Mikaelns sambo får snabbt välja om hon vill följa med eller inte.

Jonathan sitter i en av socialsekreterarnas knä. Hon spänner bilbältet om honom och sig eftersom det inte finns någon barnstol i bilen.

Jenny erbjuder sig att montera loss familjens egen barnstol så att babyn kan sitta säkert. Socialtjänsten är inte intresserad.

De åker dryga fem mil till Vänersborg. Jonathan och hans mamma sätts på ett akutboende för omhändertagna barn.

TEXT: PER STERNBECK

ILLUSTRATIONER: CHRISTOPHER FERNQVIST

Mellerud finns väldigt lite att göra både för unga och för vuxna. Detta skapar ett märkligt beteende hos många, ett "titta fram bakom gardinen-beteende".

Alla håller hård kontroll på varandra och den som stämplas som avvikare får räkna med att granskas mycket hårdare än andra. Ständigt är det någon som håller koll och som gärna sprider informationen vidare till andra. Så är skvallret och ryktesspridningen i gång. Till slut känner alla till allt.

Man skulle kunna skaka på huvudet åt skvallret om det inte ledde till så orimliga konsekvenser.

Småbarnspappan Mikael Karlsson är 26 år gammal. Han kommer från Mellerud, är stämplad av byskvallret som avvikare och kallas i bygden för "Skräcken".

– Jag har ett rykte om mig att jag är dubbelmördare trots att ingen har blivit mördad. Jag är "psykopat", jag är "livsfarlig"! De här ryktena passar att tro på för många, man har någon att skylla på och det gör ju att man själv framstår i bättre dager. Folk är livrädda att skvallret ska börja handla om dem. Det är mycket bättre att det handlar om andra, så de väljer att fokusera på mig.

Socialtjänstens motivering för beslutet att omhänderta sonen Jonathan är att Mikael Karlsson är en farlig, kriminell person som har suttit i fängelse.

Den händelsen är bara kulmen på flera år av myndighetstrakasserier.

En dag besöker Mikael sin före detta granne, Alvar Åström som bor på ett äldreboende i Mellerud. Personalen på äldreboendet uppmärksammar att "Skräcken" besökt en boende.

Inget är stulet, ingen har blivit hotad, ingen anmälan görs. Trots det kallas det till krismöte på de fem äldreboenden som finns i Mellerud. Polisen visar upp Mikaelns passfoto för alla föreståndare. Ett krisnummer direkt till polisen upprättas.

Det pratas om att Mikaelns vänner och släktingar som jobbar inom äldreomsorgen ska få sina nycklar beslagtagna.

Visst har Mikael strulat, precis som många andra ungdomar:

– Småskit. Mängdkriminalitet. Det som gett mig mitt dåliga rykte är slagsmålen! När jag var 18 år kom jag i umgänge med visst folk. Vi var på uteställen och dansställen, runt om i Dalsland. Och det blev slagsmål, som det alltid har blivit. Åmålarna mot Bengtsforsarna. Bengtsforsarna mot Mellerudarna och så vidare. Det är inte särskilt bra men det är inget konstigt med det. Det blev väl en 20-30 slagsmål under åren och jag blev dömd för en del av dem. Men nu är jag inte dömd på två år! Jag har lugnat ner mig. Det har jag visat.

Det anser inte de sociala myndigheterna, polisen och frivården. De lyssnar på skvallret. De betraktar Mikael som en ”tungt kriminell person”. De gör sitt bästa för att försvåra vardagslivet för honom.

– Jag skulle vilja säga att jag blir diskriminerad och trakasserad och utsatt för lagbrott av myndigheterna. De bryter ständigt sekretessen mellan myndigheter och personer som jobbar inom myndigheterna. Det här har pågått sedan jag var 18-19 år gammal.

Svårigheterna yttrar sig till exempel genom att det är svårt, näst intill omöjligt för Mikael att få en bostad i Mellerud.

– Jag skulle få hyra en lägenhet i Dalskog en bit utan för Mellerud. Jag hade skrivit kontrakt och allt och höll på att flytta in.

SKRÄCKEN från Mellerud

– Då ringde värden och berättade att bygden var i uppror. Han sa upp kontraktet. Annars skulle alla grannar flytta. Jag blev vräkt innan jag hann flytta in.

För ett par månader sedan flyttade Mikael ihop med Jenny, Jonathans mamma.

– Det tog två veckor. Sedan gick grannarna ihop och gjorde en gemensam skrivelse som gick ut på att om inte vi flyttade skulle alla andra flytta. Det slutade med att vi flyttade, man orkar inte bo kvar med grannar som hatar en.

Pernilla Sahlén är 24 år gammal och har en son på ett år. Hon skaffade en ny lägenhet för en tid sedan. Precis när hon var nyinflyttad och just hade fått ordning på lägenheten bjöd hon upp sin kompis Mikael för att visa hur trevlig lägenheten blivit. Han kom upp vid niotiden på kvällen en vardag, kollade in och gick sedan. Besöket hade varat i cirka tio minuter. Efter en halvtimme ringde telefonen. Det var hennes hyresvärd som var upprörd: ”Vad är det för folk du släpper in?”

– Jag hade fyra grannar i trappuppgången. Fem personer hade ringt till värden och frågat vilket folk han lät

flytta in. Jag fick lova värden att inte släppa in Mikael igen. Annars skulle jag inte få bo kvar.

Mikael och Jenny fick till slut en bostad i Bäckefors utanför Mellerud. Bäckefors är en liten ort med ca 700 invånare.

– Polisen började en sorts punktmarkering mot min bostad. Precis utanför stod de och väntade 15– 20 minuter ett par gånger varje dag. Det väcker en del uppmärksamhet på ett litet ställe.

En annan taktik polisen använder sig av är att punktmarkera Mikael's bilkörning. Under flera års tid har polisen i Mellerud följt Mikael i hämlarna så fort han har tagit bilen någonstans. Om han ibland har glömt bort att blinka när han svängt har det blivit blåljus och sirener på och polisen har stoppat honom.

Poliser har berättat för honom att deras mål är att han ska bli av med körkortet. Att deras taktik går ut på att samla tillräckligt många punkter för att skicka in det till länsstyrelsen. Han har fått tolv anmälningar på sig för trafikförseelser som att han inte

blinkar när han svänger, att han inte besiktat bilen i tid, att han inte har haft bältet på sig.

– Nu har de lyckats. Nu har jag blivit av med körkortet under sex månader. Det är lokalpolisen som gör det här mot mig, inte trafikpolisen. De går invånarna till mötes. De vill bli av med mig. De vill att jag ska flytta, men det vill inte jag. Jag älskar Dalsland, det är vackert och jag trivs här.

Bilden Mikael ger av polisen är att de är ett slags sheriffer som väljer att utföra det som invånarna och makt-havarna vill, mer än att följa lagen.

När han går till arbetsförmedlingen och söker jobb blir svaret: ”Men det förstår du väl att vi inte kan göra nåt för dej. Ingen vill ju anställa dig!”

– Under en period stod jag utan inkomst och utan bostad. 26 år gammal tvingades jag bo i husvagn i fyra månader. Jag gick till läkaren och berättade hur det såg ut. På det sättet fick jag slutligen ett sjukbidrag. Jag har såna svårigheter att få ett jobb att en annan lösning inte är möjlig. Jag är beroende av hyresvärdar och arbetsgivare. De vill inte ha med mig att göra. Jag har gjort vad jag kan för att komma in i samhället. Jag kan inte göra mer!

Rose-Marie kan känna sig trygg

I Sveriges televisions Agenda special den 11:e maj i år möttes statsminister Göran Persson och moderatledaren Fredrik Reinfeldt i en debattduell.

Rose-Marie i Luleå, sjukpensionär med en inkomst på 5 000 kronor i månaden ställde via mejl frågan vad politikererna kunde erbjuda henne. Statsministern svarade: ”Vi kan erbjuda Rose-Marie en fortsatt god trygghet.”

SKRÄCKEN från Mellerud

– Det verkar vara en taktik som Melleruds kommun har. Vissa människor ska tvingas iväg. De ska inte få arbete, inte bostad, de ska inte ens få åka bil till varandra så att de kan umgås.

Det verkar finnas en hemlig agenda hos kommunen som går ut på att man ska få väck alla alkoholister, narkomaner och socialfall. Man nekar bidrag, man letar i registren efter gamla skrotbilar som måste säljas innan det blir tal om socialbidrag.

Man letar efter formella fel för att slippa betala socialbidrag. Annars får människor matkuponger istället för det stöd de har rätt att söka och få. Man pratar med värdar och försöker förmå dem att inte hyra ut bostäder till "kriminella".

Taktiken har varit ekonomiskt lyckad. Melleruds kommuns socialtjänst har sparat en halv miljon kronor på socialbidragen.

Magnus Hörnqvist, kriminolog på Stockholms universitet har granskat fallet, han har tidigare forskat kring brottsförebyggande arbete.

– En del i det brottsförebyggande arbetet har varit att stärka samarbetet mellan myndigheter. Syftet med det

har inte varit att utestänga människor från att leva ett vanligt, laglydigt liv i samhället utan istället att förstärka möjligheterna att leva ett sånt liv.

– Situationen i Mellerud är ovanlig. Jag har inte hört talas om att något liknande, att myndigheter bedriver häxjakt på människor som är dömda. Det måste beskrivas som en avart inom det brottsförebyggande arbetet. För att få människor att sluta begå brott måste de få bostad och en möjlighet att försörja sig. I Mellerud verkar man göra precis tvärtom.

En dag i våras när Mikael satt och funderade slog det honom vilken syndabock han hade blivit. Det var dags att göra motstånd.

– Jag ville hjälpa andra och mig själv och bestämde mig för att bilda en förening som motverkar diskriminering av kriminella. Så föddes KRAFT, Kriminellas Rätt Att Finnas Till.

– Det finns ett stort behov av vår förening. Det finns en massa utsatta människor som bor i tält, de orkar inte hävda sina rättigheter och samhället gör sitt bästa för att de inte ska få några heller. Ingen orkar med dem och de orkar inte med myndigheterna.

Saknar du kapital är du ingen, då finns du inte. Så har det blivit idag. Det är lagligt att köra över en sådan människa hur många gånger som helst.

– Med den nya föreningen vill vi belysa problemen, och få allmänheten att öppna ögonen. Vi vill sätta tryck på politikerna och makthavarna så att de ändrar riktning. Vi är inställda på att motståndet kommer att likna det som andra förtryckta grupper, som homosexuella, invandrare och handikappade har mött. Vi har mött på hårt motstånd, när det gäller attityder och fördomar: "Ni får finnas till – men helst två meter under jorden. Fördomarna kommer fram – det är kriminella påståenden om kriminella.

"Skräcken" skrev dessutom två artiklar i lokalpressen där han berättade om vad han utsattes för. Genast förändrades situationen och polisbilarna försvann.

I en dom från länsrätten tilldömdes till slut Mikael och Jenny vårdnaden om Jonathan. I domen slås fast att inget brott var begånget och att man inte kan dömas för ett brott som ännu inte har ägt rum.

Fotnot: Läs mer om föreningen KRAFT på www.foreningenkraft.se

C-politiker alldeles för rättciterad

Ingemar Pettersson, centerpartiets förstanamn i kommunalvalet i Landskrona, hoppade av innan valet ens ägt rum.

I en tidningsintervju sade han: "Det är bara en spark i ändan och ut med dem", angående utländska medborgare som begår brott i Sverige.

Han anser att han är korrekt citerad i tidningen, men tycker i stället att tidningen borde ha fixat till hans uttalanden.

Klyftan växer mellan gammal och ung

”Alla känner till problemet men ingen har en lösning”

Välfärdsklyftan ökar i Sverige, inte bara mellan fattiga och rika utan även mellan unga och gamla. I dag kan man till och med tala om en generationsklyfta vad gäller välfärden.

Professor Joachim Vogel har sedan 1970-talet forskat om välfärd. Han tror inte att välfärdsklyftan mellan generationerna kommer att bli en fråga som politikerna kommer att vilja ta upp i valet i höst. Det är en allt för het potatis.

– Alla känner till problemet, men ingen har en lösning, säger han.

TEXT OCH FOTO:

BJÖRN HASSELBLAD

ILLUSTRATION:

CHRISTOPHER FERNQVIST

JOACHIM VOGEL

Skillnaden i välfärd mellan generationerna började långsamt öka under 1970-talet. Moderniseringen av samhället gjorde att det krävdes allt mer kunskap och utbildning för att kunna ta klivet in på arbetsmarknaden, det tog helt enkelt längre tid att bli vuxen.

Förändringen fortsatte vara långsam, ända fram till välfärdskrisen på 90-talet.

– Då exploderade allt, alla kurvor drog i väg. Ungdomsarbetslösheten var ett tag uppe i 25 procent. Det har hänt en hel del de senaste åren, men det tar mycket lång tid för den här typen av kurvor att stabilisera sig, säger Joachim Vogel.

I dag har vi en ungdomsarbetslöshet på cirka 15 procent. För de äldre är procenttalet ett helt annat. För dem i 55-årsåldern är den så låg som 2 procent.

Och det är enligt Joachim Vogel den främsta orsaken till att vi idag har allt fler rika äldre och allt fler fattiga unga.

– Alla känner till problemet, men det verkar inte finnas några alternativ. Man vet inte vad man ska göra.

Och att politikerna skulle ha några visioner om svenska ungdomars framtid är enligt Vogel inget att hoppas på.

– Nej, ideologin är död i debatten. Ingen pratar ideologi, i dag pratar man slagord.

Joachim Vogel tror inte heller att frågan kommer att skapa någon som helst debatt inför valet. Helt enkelt för att ingen vet hur man ska lösa problemet.

– Det här problemet är dessutom ännu större i andra länder. I Medelhavsländerna är det ett jätteproblem.

Med tanke på att den svenska valmanskåren dessutom till mer än 40 procent består av människor som är 55 år och äldre, är det heller kanske inget ämne som de svenska politikerna drömmer om att ta sig an.

I dag är den svenska tillväxten hög och sysselsättningen ökar, men frågan är om det går att få upp antalet arbetstillfällen och i så fall också om det kan bli varaktigt.

– Det finns de som är hoppfulla och tror att det blir arbetskraftsbrist i framtiden. Men det finns också de som tror att globaliseringen kommer att krympa sysselsättningen ytterligare.

Enligt Joachim Vogel skulle en lösning kunna vara att man såg antalet arbeten som en begränsad mängd. Därefter skulle man kunna distribuera jobben på ett rättvist sätt. Ungdomar skulle kunna få ”arbetsrättigheter.”

– I dag försöker man få äldre att jobba längre. De som då drabbas är ungdomarna. Det här är en fördelningsfråga som är lika viktig som klassfrågan och jämställdhetsfrågan.

Många politiker hävdar att med mer tillväxt får vi fler jobb och därmed bättre välfärd.

Men enligt Vogel är begreppet ”tillväxt ger välfärd” en klyscha.

– Orden tillväxt och välfärd har inget med varandra att göra. Sveriges problem handlar inte om brist på välfärd. Våra problem är generationsklyftan, deltidsarbetslösheten, integrationen av invandrare, arbetslösheten och att vi har en rehabilitering som inte fungerar.

Mycket av det här menar han har orsakats av 90-talskrisen.

– Man pressar folk, man vill ha högre effektivitet på allt färre anställda. Men

det gör också att man får en lägre trygghet, med många tillfälliga jobb och en allt större ohälsa. Produktivitet och effektivitet är det som gäller, inte välfärd.

Men Joachim Vogel tycker inte att vi ska ge upp drömmen om det goda samhället.

– Nej, inte alls. Det handlar om vilja. Förutsättningarna finns. Sverige är världsledande. Enligt World Economic Forum är de nordiska länderna en förebild för alla länder. Och den brittiska tidningen The Guardian har utnämnt Sverige till ”det mest framgångsrika landet i världshistorien”.

Men ekonomi är en sak, politik är en annan.

– Det som är illavarslande är att två tredjedelar av ungdomarna har lämnat de politiska partierna de senaste åren.

Och ledningen för de politiska partierna och för de etablerade organisationerna upprätthålls av de äldre. Det gör att ungdomars inflytande på politiken minskar och att de i stället måste sätta sitt hopp till att de äldre i samhället tar sitt ansvar och

försöker att förändra politiken så att unga i framtiden får det bättre och inte sämre som fallet har varit de senaste åren.

– Det handlar om att hitta rätt politik, en modell för omstrukturering av välfärd, och det måste gälla inte bara ungdomar utan även invandrare. Det handlar om ett ansvarstagande.

Fast hur den omstruktureringen skulle se ut har Joachim Vogel inget svar på.

– Det är svårt för mig att veta hur olika reformer skulle slå eller fungera. Det som däremot är slående är att det inte finns någon ordentlig ungdomspolitik och att det inte har gjort det på länge.

– Förr definierade man dessutom ungdomar som människor mellan 18 och 29 år. Men i dag är ungdomsspannet ännu större, kanske 18 till 35 år.

Att ungdomar själva, snabbt och enkelt, skulle kunna förändra sin situation. Det har Joachim Vogel inget större hopp om.

– Nja, de har nog inte så mycket att välja på, förutom att försöka konkurrera ut varandra om de jobb som finns på arbetsmarknaden, eller att dra på sig ännu mer studieskulder.

Enligt Joachim Vogel finns det dock en sak som dagens ungdomar inte behöver oroa sig alltför mycket över: ”Jätteproppen Orvar”. Den stora grupp svenskar som är födda på fyrtioalet och som har utmålats som den grupp som kommer att kosta samhället enorma belopp när den behagar gå i pension.

Enligt Vogel är begreppet ”Jätteproppen Orvar” rent nonsens.

– Det är en normal fluktuation. Ska man tala om en ”propp”, så är det den proposition som gav oss ett nytt skattesystem, där pensionsnivåerna sänktes. Det innebar en fördröjd pensionering och att ungdomar utsätts för allt större konkurrens från pensionärer på arbetsmarknaden.

Enligt Vogel är den enda lösningen solidaritet över generationsgränserna.

– Att vara ung och frisk i dag räcker inte, man måste in på arbetsmarknaden också. Ungdomar har alltid fått arbeta sig in i samhället, det är naturligt. Det onaturliga är att det tar så mycket längre tid och att det nästan krävs högskolestudier för att bli frisör. Många tvingas till överutbildning för att få de jobb de vill ha.

En miljon skäl att deppa

Det första jag tänker på när jag möter Hanna är timotej. Reklamen alltså. Långt blont hår, vacker flicka, grönskande äng, oskuld och en skön långsamhet som lättar sinnet.

Kanske är det högsommarvärmen som får min hjärna att koka så fantasi och verklighet mixas. Det är kvävande varmt när jag träffar Hanna i en park i Stockholms innerstad. Visst utstrålar hon timotej, men jag vet att hennes tillvaro är allt annat än ljuv.

TEXT OCH FOTO: ROSITA STRÖMVALL

Hanna, 33 år, har en miljon skäl, och några därtill, att deppa. Fast det började ju så bra.

Hon växte upp i en liten ort i Västergötland. Hon var duktig i skolan, plikttrögen och bar på en framtidstro.

Egen vilja saknades inte heller. När föräldrarna flyttade till Dalarna valde Hanna, då femton år, att stanna kvar på hemorten. Efter ett par år flyttade hon till Linköping och blev marknadsansvarig för en hamburgerrestaurang.

När mamman, som Hanna hade en mycket nära relation till, hastigt dog i cancer fanns det inte många skäl att stanna kvar i Sverige. Relationen med pappan var inte dålig, men inte heller bra.

Längtan efter att bli något och att utforska världen förde henne först till London där hon studerade kommunikation och datavetenskap på universitet. Efter ett par regniga somrar valde Hanna att tillbringa en sommar på Hawaii där hon träffade sin livs kärlek, svenske Peter. När hösten kom följde han med Hanna till London där hon avslutade sina engelska studier.

Hawaii gav mersmak och tillsammans med Peter reste Hanna tillbaka dit. Fortfarande studiesugen pluggade hon vidare. Att få studielån var inte svårt och Hanna såg sina dyrköpta studier som en investering inför framtiden. Ett välbetalt arbete inom kommunikation och datavetenskap var planen.

Efter avslutade studier reste Hanna och Peter hem till Sverige och bosatte sig i Stockholm. Det var ju där alla jobben fanns. Att som arbetslös hitta en bostad är svårt; att hitta en bostad i Stockholmsregionen även om man har arbete är minst lika knivigt. Den första tiden bodde Hanna och Peter i ett ombyggt garage, men när Hannas pappa gick i borgen för ett lån köpte hon en bostadsrätt. Nu var det bråttom med jobb. Lägenheten var inte billig och CSN ville ha tillbaka sina pengar.

Hanna och Peter sökte jobb, utan resultat. Antingen var de överkvalificerade, eller så hade de ingen arbetslivserfarenhet. Hanna höll sig flytande några månader med hjälp från Akassan. Peter hade ingen inkomst alls så när han fick erbjudande om en tjänst i London gick det inte att säga nej. Kvar i Stockholm blev Hanna. Ensam skulle hon klara av att betala alla räkningar.

Till slut, efter högre studier för en miljon kronor, gick Hanna tillbaka till hamburgerrestaurangen. Hennes arbetsplats visade sig vara en av landets sämsta. Svarta papper

och svarta löner cirkulerade och varor med utgången datum användes, sjukskrivningar accepterades inte. När Hanna protesterade fick hon sparken.

Och så var hon arbetslös igen.

– Jag fick inga jobb, inte ens Ica ville ha mig i kassan då jag var överkvalificerad. Det enda som återstod var att bli telefonförsäljare.

Men det var inte riktigt vad Hanna hade tänkt sig. Bland sina kolleger var hon visserligen den som sålde bäst, men hon var sjuk jämt – förkyld, magsjuk och med stressymtom. Och lönen räckte inte till. Lägenheten fick hon sälja med förlust för att få ett förstahandskontrakt och Centrala studiestödsnämnden skickade sina återbetalningskrav via kronofogden. Efter ett år som telefonförsäljare blev Hanna sjukskriven.

Varje månad, varje dag, kämpar Hanna med att få allt att gå runt. Hon har ringt runt till olika organisationer, till socialen, men det tar emot att be om hjälp.

– Jag är så rädd för att få ett nej till. Jag är rädd för besvikelse.

Ibland hittar hon säljbara saker i containrar. Men när pengarna inte ens räcker till hyran får hon vända sig till sin pappa.

– Självförtroendet försvinner när man inte klarar sig själv. Från Försäkringskassan har Hanna inte fått något hjälp.

– De har inte brytt sig. Jag har inte hört ett dyft. De har bara hört av sig till min läkare ibland för att få ett läkarutlåtande.

Från arbetsgivaren får Hanna inte heller något stöd.

– Jag är i den situationen att jag fortfarande är anställd, men varken jag eller min läkare anser att jag bör gå tillbaka till jobbet. Förmodligen får min arbetsgivare inte säga upp mig och jag kan inte heller göra det för då får jag ännu mindre pengar att leva för. Dessutom har min arbetsgivare nekat mig rehabilitering.

Hanna har försökt att komma tillbaka på egen hand och hon arbetade ett tag halvtid. Men alla som känner till duktigflicka-syndromet vet att det är svårt. Hanna pressade ur sig nära nog en heltidsprestation på halvtid. Hon fick gå tillbaka till heltidssjukskrivning.

Och nu händer det inte så mycket mer än att tiden går, Hanna har upplevt vad många andra erfar – läkare och terapeuter som kommer och går, systemet som ska hjälpa henne fallerar. Kontinuitet och uppföljning existerar inte. Det enda som består är de växande skulderna, fönsterkuvertens trogna återkomst och det krympande självförtroendet.

När jag frågar Hanna om vad hon drömmer om glittrar det till i hennes gröna ögon.

– En del av mig drömmer om ett eget företag. Och så skulle jag gärna bli volontär och hjälpa andra som har det som jag – om jag hade råd. Ibland tänker jag: nu jävlar ska jag ställa mig upp och skrika och förändra och se till att lagar och regler ändras. Men självförtroendet sviktar och svänger från dag till dag. Från förmiddag till eftermiddag. Jag vet bara att jag inte vill gå hemma längre.

Fotnot: Hanna heter egentligen något annat.

Hos kronofogden märker man att antalet skuldsatta har minskat något. I juni 2004 fanns 526 039 personer registrerade, i juni i år hade antalet sjunkit till 495 960. En av de registrerade är Hanna.

”Vi vill ju bara få vara med”

Patrick har ingen lägenhet och bara ett tillfälligt jobb. Han är invandrare, men känner sig svensk. Hur ska han hitta sin plats i samhället?

TEXT: ROSITA STRÖMVALL FOTO: CAMILLA SVENONIUS

När jag träffar Patrick möts jag av ett stort leende under en keps med ett A på. Vi köper mackor och läsk innan vi slår oss ner bland turisterna på Odenplan i Stockholm.

Patrick är lite blyg och ganska fåordig i början, men allt eftersom vi pratar förstår jag att det är en mer rotlös än blyg ung kille som sitter framför mig.

Som tvååring kom Patrick till Stockholm från ett krigshärjat Angola tillsammans med sina föräldrar. Efter några år flyttade mamman till Schweiz i samband med att Patrick började skolan. Han var den ende som inte var vithyad i sin klass. Han var inte mobbad i skolan men hade ändå svårt att engagera sig i läxor och prov.

Som vuxen läste Patrick in grundskolebetygen och avverkade en gymnasial medieutbildning. Två gånger har han bott hos sin mamma i Schweiz, men åren går och Patrick, nu 22 år, tycker det är dags att stå på egna ben. Helst i Sverige.

Patrick har, liksom många andra unga, svårt att kicka igång vuxenlivet. Man måste ha bostad och jobb. Patrick har ingetdera. Boendet löser han genom att bo hos vänner, vilket inte är hållbart i längden. Han har flyttat runt en hel del, i dag står han i kö hos Bostad Stockholm, men det lär dröja några år innan han får lägenhet därifrån.

– Om jag får ett erbjudande om en lägenhet så är det typ nittionio andra som först måste tacka nej för att jag ska få den.

Patrick har försökt hitta ett andrahandskontrakt via nätet, men dem han kontaktar hör sällan av sig.

Och eftersom han inte kan visa att han har en fast inkomst är det nästintill omöjligt att lösa boendet på det sättet. Patrick får förlita sig på sina vänner helt enkelt.

– Jag vill helst ha en egen lägenhet så man kan ta det lugnt. Nu vet man aldrig när man måste flytta. I Botkyrka finns det

något som heter kompisbo, det tycker jag verkar bra. Man har helt enkelt en större lägenhet, en trea, fyra eller ännu större, som man delar med sina kompisar.

Trots medieutbildningen har Patrick inte fått något jobb. När pengarna var slut vände han sig till socialtjänsten.

För att få ekonomisk hjälp krävde socialen att han skulle tillbringa tre timmar om dagen på ett så kallat jobbcentrum där han aktivt skulle söka arbete. Han fick hjälp att skriva en meritförteckning, men där tog det liksom stopp.

– Ibland var jag tvungen att söka jobb som jag inte kunde få eller ville ha. Det kändes jobbigt.

Efter några månader fick han napp, men inte via Jobbcentrum, utan via en kompis.

I sex månader ska Patrick hjälpa barn som behöver extra tillsyn i skolan. Hans tjänst är en form av betald praktik så han får både lön och arbetslivserfarenhet.

Men vad som händer efter praktiken vet han inte. När jag frågar Patrick hur han ser på sin framtid tittar han tyst ner på sin halvätta macka.

– Jag vet inte riktigt vad jag vill hålla på med...

Jag skulle vilja säga till honom att allt kommer att ordna sig, att han är ung och har framtiden för sig, men vem är jag att lova något sånt.

– Det borde finnas mer praktiska utbildningar, som de har i Schweiz. Ett lärjunge-system så man får utbildning, praktik och större chanser att få jobb. Fast det är klart, det är ju svårt när man inte vet vad man vill jobba med.

Patrick vill inte riktigt kännas vid att det skulle vara svårare för honom att få jobb och bostad bara för att han inte är vithyad.

– Men att sätta invandrare i förörternas är fel om man vill att vi ska integreras och smälta in. Ibland känns det faktiskt som om systemet vill att vi ska misslyckas. Svenskar verkar vara rädda för att vi ska ta över. Allt vi vill är ju egentligen att få vara med.

Jobbcentrum

är ett komplement till arbetsförmedlingen och finns på många orter i Sverige. Stadsdelsförvaltningarna är huvudmän för verksamheten på större orter, och ofta baseras de inskrivnas försörjningsstöd på deras närvaro i verksamheten.

Utformning och resultat skiljer mellan kommunerna.

På ett ställe kan det satsas på utbildning, samhällsinformation och yrkesorientering medan en annan verksamhet enbart bygger på de inskrivnas närvaro.

Arbetsförmedlingen

Arbetslösheten har enligt AMS sakta börjat sjunka. Men trots högkonjunktur är 360 539 personer arbetslösa i Sverige. Vissa av dem genomgår dock någon form av åtgärdsprogram.

Bostad Stockholm

förmedlade 8 377 bostäder under förra året. I dag står det 133 654 personer i kö för att få en bostad i Stockholms län.

Unga behöver bo

– men det saknas bostadspolitik

LOTTA JAENSSON

TEXT: BJÖRN HASSELBLAD FOTO: BJÖRN HASSELBLAD/ROSITA STRÖMVALL

Lotta Jaensson är nationell bostadsamordnare. Hon tillsattes i mars 2005 för att ta fram förslag på hur det skulle vara lättare för ungdomar att ta sig in på bostadsmarknaden, men... Lotta Jaensson vet fortfarande egentligen inte mycket mer än alla andra hur unga vill bo.

– Problemet är att det finns så lite forskning i ämnet. Det är heller ingen bostadspolitik som har slagit fel, eftersom vi inte har haft någon bostadspolitik över huvudtaget de senaste åren. Vi måste helt enkelt ta reda på vad som efterfrågas och vad som behövs.

Lotta Jaensson tror att unga blir diskriminerade på bostadsmarknaden i dag.

– Jag säger inte att det är så, men jag tror det. Kraven på bostadsmarknaden passar helt enkelt inte ihop med ungas livssituation.

För bara tioåret sedan hade många svenska kommuner stora problem med att hyra ut sina bostadsbestånd. Att planera för nybyggnation och för en framtida bostadsbrist ingick knappast i framtidsvisionerna. I dag är situationen omvänd. Bostadsbristen är total i storstäderna, men den är stor också i många mindre städer. De senaste årens utveckling verkar ha tagit

många kommunplanerare på sängen. De som framför allt drabbas är de unga.

– Jag såg en intervju på TV för inte så länge sedan, där man intervjuade ungdomar i Skellefteå och Luleå, de hade jättesvårt att få tag i en bostad. Trots att det fanns bostäder i de städerna, men de hade inte råd.

Enligt Lotta Jaensson finns det flera orsaker till ungas bostadsproblem: de ungas ekonomiska utveckling har släpat efter, bostadspriserna har gått upp och arbetsmarknaden har genomgått en total förändring.

– Villkoren på bostadsmarknaden är inte anpassade till dagens situation. Hyresvärdarna ställer krav som ungdomar har väldigt svårt att leva upp till. Det räcker inte att du har ett jobb, inte ens att du har två, om du inte kan bevisa att du kommer att tjäna pengar framöver och med dagens arbetsmarknad är det inte så lätt.

– Det finns också en massa föreställningar i samhället om hur ungdomar fungerar. Men unga i dag är så olika, ungdomsbegreppet är mycket större än tidigare. Ung på bostadsmarknaden är man i princip till det man är 35 år. Jag

tror också att hyresvärdarna, och framför allt de kommunala bostadsbolagen, inte förstår hur viktigt boendet är för de unga.

Enligt Lotta Jaensson vet vi i dag inte hur unga vill bo och vi vet heller inte vad de prioriterar i sitt boende.

– Kanske ska vi satsa på bättre infrastruktur, i stället för att bygga nya hus. Många unga tycker att miljonprogrammen kan vara rätt häftiga att bo i – om det finns bra kommunikationer och bra närservice och det är tryggt och fräscht. Det kanske bara behövs en ny busslinje, eller tätare trafik på tunnelbanan, för att outhyrbara lägenheter ska bli intressanta för unga. Vi måste lära oss, för det är de unga vi ska bygga för.

Lotta Jaensson tror dock att bostadsmarknaden kommer att fortsätta gå i vågor.

– Men jag tror inte att det kommer att bli ett jätteöverskott på bostäder i storstadsregionerna. Däremot tror jag att det kan komma att bli brist och överskott samtidigt. Vissa typer av lägenheter i vissa lägen kommer det att vara brist på, medan andra typer av lägenheter kommer det att finnas många av.

– Men i framtiden måste vi ha bättre koll på hur människor vill bo.

Hemlöshet drabbar inte bara missbrukare utan även många andra grupper i samhället. Problemet måste därför kopplas till den bostadspolitiska agendan för att överhuvudtaget kunna lösas. Det anser i alla fall många forskare på området.

De vill ändra dagens bostadspolitik för att komma åt problemet med att allt fler i Sverige står utan bostad.

Hemlöshet – ett problem för alla

TEXTER: BJÖRN HASSELBLAD FOTO: ARBETARRÖRELSENS ARKIV

Vem är hemlös och varför? För den som är hemlös är det ingen svår fråga. För andra kan det vara lite värre.

Socialstyrelsen tvingades i alla fall vidga definitionen av begreppet vid sin senaste kartläggning av antalet hemlösa i Sverige. Många forskare ansåg nämligen att Socialstyrelsen tidigare hade använt en allt för smal definition av begreppet.

Men även om man utgår från den tidigare definitionen har antalet hemlösa vuxit i Sverige de senaste åren.

Vid Socialstyrelsens senaste kartläggning konstaterades att det fanns hemlösa i nästan alla, 86 procent, av landets kommuner och att av de nästan 18 000 personer som var hemlösa var nästan var tredje förälder till ett eller flera barn under 18 år.

I Socialstyrelsens rapport står också att upp till 40 procent av alla hemlösa lider av psykisk ohälsa.

Hemlöshet har tidigare definierats som ett missbruksproblem, men enligt många forskare finns inget entydigt samband mellan missbruk och hemlöshet.

Enligt flera rapporter som regeringen har tagit fram drabbar hemlösheten i stället många olika grupper i samhället och måste mer kopplas till bostadspolitik än missbrukspolitik.

Bostadspolitiken har det senaste decenniet förändrats drastiskt. I många delar av landet har allmännyttan sålts ut och i dag är det marknadsprinciper som styr bostadspolitiken.

Fast inkomst, avsaknad av skulder och goda referenser från tidigare hyresvärdar är nya minimikrav. I många fall diskrimineras också människor på bostadsmarknaden, vilket kan göra det nästan omöjligt att komma över ett hyreskontrakt. Ett kommunalt bostadsbolag i Malmö upprättade till och med en "svart lista" med uppgifter om bland annat hyresgästers ursprung och psykiska hälsa.

Det gör i förlängningen att allt fler människor utestängs från den ordinarie bostadsmarknaden.

Att bygga nya lägenheter är naturligtvis en lösning på problemet. Men lägenheterna som byggs måste också vara anpassade efter behovet. Ofta byggs stora, dyra lägenheter med den förklaringen att de som flyttar in i lägenheten ofta lämnar mindre billigare lägenheter och att de lägenheterna då ställs till förfogande till andra. Idén om att denna så kallade flyttkedja i slutändan skulle ge lägenheter till unga och mindre bemedlade kritiserar dock starkt av regeringens bostadssamordnare för ungdomar, Lotta Jaensson.

Fenomenet hemlöshet har ofta definierats som ett missbruksproblem och avförts från bostadspolitiken. Det har gjorts att många hemlösa utan missbruksproblem har utestängts från bostadsmarknaden.

Alla borde ha rätt till en bostad, men när det är rent kommersiella krafter som styr bostadsmarknaden kan det vara svårt för väldigt många att få tak över huvudet.

De kommunala bostadsbolagen var tänkta som en motkraft, bostadsbolag i människornas tjänst med sociala mål, men så verkar de inte riktigt fungera i dag. Men det går att se över styrningen av de kommunala bostadsbolagen, det går också att sänka de kommunala bostadsbolagens höga utdelningskrav. Krav som knappast var grundtanken med de kommunala bostadsbolagen.

I dag förs vinster från bostadsbolagen över till förlustbringande verksamheter i kommunen, i stället för att komma hyresgästerna till godo.

Lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar har också visat sig vara minst sagt bristfällig. Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin har länge lovat en lag som skall tvinga alla kommuner att ha en fungerande bostadsförmedling. I dag ligger frågan på departementets bord, och vid en borgerlig valseger lär det väl inte komma så mycket längre.

För några veckor sedan gick Mona Sahlin ut och efterlyste fler kreativa lösningar från kommunerna och hyresvärdarna.

Botkyrkabyggens lösning med kompiskontrakt, där flera personer delar på en lägenhet och har kontrakt på varsitt rum, är en sådan lösning.

Mona Sahlin har också lovat att om socialdemokraterna får behålla makten efter valet ska kommunerna få dela på en hyresgaranti på 100 miljoner kronor. Garantin ska få bostadsägarna att våga släppa in unga och familjer med mindre god ekonomi i sina lägenheter.

Allt färre vräks i Sverige

– men fortfarande vräks många barnfamiljer

Under de senaste fem åren har antalet verkställda vräkningar i Sverige minskat med 15 procent. Hyresgäster verkar ha blivit noggrannare med sina inbetalningar och störningsjouren verkar ha fått mindre att göra.

Men kommuner, socialtjänst och hyresvärdar har också ändrat strategi och blivit tuffare. Det i sin tur har gjort att det i dag är tuffare att ta sig in på bostadsmarknaden.

Och fortfarande vräks många barnfamiljer i Sverige. Vräkningar av barn är ett brott mot FN:s barnkonvention och strider också mot socialtjänstlagen.

Att vräka barn borde vara en omöjlighet. Men mellan 1 500 och 2 000 barn vräks årligen från sina hem i Sverige. Barnen straffas för föräldrarnas bristande förmåga, drabbas av samma skam som föräldrarna och förlorar kamrater och vänner i flyttningarna.

”Vräkning och hemlöshet – drabbar också barn” är namnet på den utredning som ensamutredaren Göran Johansson gjorde år 2005.

Göran Johansson föreslår att socialtjänstförordningen kompletteras med en bestämmelse om att när socialtjänsten nåtts av ett meddelande från hyresvärden skall en handläggare omedelbart utses. Han vill också ha en bestämmelse om samverkan mellan socialtjänsten, hyresvärdarna och kronofogden och att hyreslagen skall ses över. Framför allt tycker han att ett barnperspektiv ska införas.

Från ett flertal håll har man föreslagit en form av vräkningsakut där åtminstone barnfamiljer i en akut situation ska kunna få låna pengar för att inte förlora hyresrätten. Stockholms kommun har utrett förslaget under lång tid men slutligen kommit fram till att inte resa förslaget då man anser att stadsdelarna har ett tillräckligt gott förebyggande arbete.

I Stockholm har varje stadsdelsförvaltning kravet att ha åtminstone en person anställd som fungerar som kontaktperson för hyresvärdar och bostadsförmedlingar. Många stadsdelsförvaltningar har också utvecklat ett samarbete med hyresvärdar och kronofogdemyndigheter. Olika typer av arbetssätt används för att försöka motverka vräkningar och hemlöshet:

I Hässelby-Vällingby stadsdelsförvalt-

ning driver man projektet ”Steget före”. Projektet fokuserar på ensamstående mödrar och flyktingfamiljer. Målet är att skapa varaktigt boende för hemlösa och förhindra att nya människor blir hemlösa.

Arbetsgruppen ”Stoppa vräkningar” på Kungsholmen arbetar med vräkningshotade. Förvaltningen på Norrmalm har utarbetat en särskild handlingsplan där hyresgäst och hyresvärd alltid kontaktas vid ett vräkningshot. Om det finns barn i den vräkningshotade familjen kontaktas även familjeenheten.

På Vantörs stadsdelsförvaltning arbetar två socialsekreterare med råd och stöd kring hyresskulder och störningar i boendet. Vräkningshotade söks upp och man samarbetar också med de kommunala hyresvärdarna och ska också börja samarbeta med privata hyresvärdar.

Inom socialpsykiatriska enheten vid Katarina Sofia finns ett team som arbetar med att förhindra vräkningar av psykiskt funktionshindrade och av missbrukare. Anette Mattsson ingår i teamet och berättar att man inom stadsdelsförvaltningen har fått ned antalet vräkningar till ett minimum de senaste åren.

– Förut kunde vi ha kanske 20-30 vräkningar per år, nu har vi kanske två-tre per år. Det är i princip bara de svåraste fallen vi misslyckas med.

MKB i Malmö har valt en egen väg. Bolaget förvaltar drygt 20 000 lägenheter och överlåter numera alla hyresärenden till ett inkassoföretag. Det ger effekt. Under de år man har arbetat med inkassoföretaget har förseningarna av hyran minskat från tio procent till tre procent.

I Malmö kommun finns också numera en hyresrådgivare. Enligt lagen är en hyresvärd skyldig att meddela socialtjänsten om en hyresgäst riskerar att bli avhyst från sin bostad. I Malmö hamnar sådana meddelanden hos hyresrådgivaren. I de flesta fall rör det sig om lågavlönade, och arbetslösa eller om ensamstående kvinnor med barn.

Hyresrådgivaren skall vara ett neutralt och tröstande bollplank som går igenom ekonomin, ger råd och är ett stöd i kontakten med hyresvärdarna, i de allra flesta fall fungerar det. Antalet vräkningar i Malmö har halverats jämfört med hur det såg ut i slutet av 1990-talet.

Hyresgäst vräks ”pedagogiskt”

Linn Hemmingsson arbetade under ett par år som socialsekreterare i en stadsdel i nordvästra Stockholm.

– Jag hade jobbat i 4-5 månader och i samband med ett ärende om en hyresskuld sa en av mina kolleger: ”Nej, jag tycker att det har gått för långt. Det är dags för en pedagogisk vräkning.”

Pedagogiska vräkningar finns inte inskrivna i socialtjänstlagen eller nedskrivna i några policydokument, men verkar vara en etablerad arbetsmetod.

– Åtminstone inom den stadsdel jag jobbade i, berättar Linn.

I begreppet ”pedagogisk vräkning” ligger en idé om att man ska lära hyresgästen att ta konsekvenserna av sitt strulande genom att tvingas gå igenom en vräkning.

– Jag tror också att det hänger samman med den uppfattning som vissa socialsekreterare har om att det är nödvändigt för människor att slå i botten för att kunna åstadkomma förändring, men det är inget som är vetenskapligt belagt. Det är också extremt kortsiktigt. Du har en gång blivit vräkt är det nästan omöjligt att få ett hyreskontrakt. Vad ska man göra då? Det finns ingen framförhållning. Det är inte rationellt!

Enligt Linn bryter man inte heller mot socialtjänstlagen.

– Men jag har varit med om att fatta beslut om att vräka barnfamiljer för att försöka få föräldrarna att ta ansvar.

– Hur man ska göra i stället vet jag inte, men jag tycker att varenda vräkning på grund av hyresskulder är ett misslyckande för socialtjänsten.

Fotnot: Cecilia Löfstrand har i avhandlingen ”Hemlöshetens politik – lokal policy och praktik,” visat på det genomslag som rörelsen Anonyma Alkoholister (AA) har haft i svensk socialvård. Deras tes om ”bottenerfarenhetens nödvändighet” har starkt influerat handläggningen även när det gäller hemlösa. Vräkning ses inte som en katastrof för individen, utan som något motivationsskapande.

Flera forskare har kritiserat AA och hävdar att organisationen har haft exempellös framgång i att erövra och behålla expertstatus på missbruksområdet.

Politikerna har tvångstankar

Sagerska palatset för några år sedan. Vid middagsbordet sitter bland andra statsminister Göran Persson och journalisten Anders Isaksson. De talar om hur det är att dygnet runt vara omgiven av säkerhetsvakter. Varför har det blivit så? frågar Anders Isaksson.

– Därför att vi stängde mentalsjukhusen och släppte ut patienterna, svarar statsministern.

TEXT: TOMMY ENGMAN

FOTO: THOMAS ENGSTROM

Lars Leijonborg har tankar om tvång.

Öppna vårdformer i stället för mentalsjukhus är onekligen ett resultat av psykiatrireformen. Men det finns ingen forskning som stödjer Göran Perssons påstående – att psykiskt sjuka skulle vara påtagligt mer våldsamma än befolkningen i övrigt och att det just därför har blivit farligare att vara politiker.

Likt de flesta av oss har säkert statsministern tagit starkt intryck av det som står i tidningarna. En studie av hur så kallade vansinnesdåd beskrivs i massmedierna gjordes på Örebro universitet strax efter mordet på utrikesminister Anna Lindh. Studien visade att skulden ofta lades på den psykiska sjukdomen hos gärningsmännen och på psykiatrireformen.

Lars Leijonborg sågar psykiatrireformen från 1995. Han menar att en ny start för svensk psykiatri behövs. Leijonborg har presenterat tio, enligt honom, förbättrande förslag som beräknas kosta en miljard kronor. Bland annat vill folkpartiets ledare se ”ett slut på flummet” och även 2 000 fler sängplatser inom den slutna vården. Han menar också att tvång i öppenvården bör införas då patienter kan bli farliga för sig själva och andra om de inte sköter sin medicinering.

Mediebilden är säkert anledningen till att socialdemokraternas organisationssekreterare Ola Nilsson och moderaternas partisekreterare Sven Otto Littorin oroar sig för ”att mentalt störda personer ska ställa till med något allvarligt” under valrörelsen. Därför har också den svenska säkerhetspolisen, SÄPO, beviljats 21 miljoner kronor i extra i anslag inför valet.

I våras uttalade sig professor Eckart Kühlhorn, utredare på Brottsförebyggande rådet i Stockholms läns landstings egen tidning Vårdguiden. Han sade att han ”tror” att det ökade våldet i samhället har med psykiatrireformen att göra.

– Men varken antalet mord eller övrigt våld tycks ha ökat nämnvärt det senaste kvartsseklet, säger Henrik Tham, professor i kriminologi och samma bild tycks gälla i övriga Västeruropa.

Statsrådet Ylva Johansson besökte Linköping den 20 oktober 2004, strax efter det så kallade dubbelmordet. Med anledning av mordet sade hon då, enligt tidningen Expressen: ”Jag vill att det ska finnas tvång i andra former än i dag. Vi skulle ha möjlighet till tvång i den psykiatriska öppenvården”.

Än finns ingen misstänkt för mordet, än mindre någon gripen. Ylva Johansson verkar ändå ta för givet att mördaren är psykiskt sjuk. Inom forskarvärlden kallas det för strukturell stigmatisering när en grupp människor skuldbeläggs oförskyllt. Det ökar samtidigt samhällets negativa attityder och värderingar och gör det svårare för den gruppen att leva ute i samhället. Enligt vissa studier är den här typen av stigmatisering värre än själva sjukdomen.

Moderaterna, folkpartiet och kristdemokraterna har ställt sig positiva till förslaget om ökat tvång när det gäller psykiskt sjuka, något som de är eniga med socialdemokraterna om. Miljöpartiet menar däremot att det är motsägelsefullt med tvång i öppenvården.

– Tvångsåtgärder tycker jag bara ska användas om man är farlig för sig själv eller för andra, men vi har inte tagit ställning till förslaget ännu, säger miljöpartiets talesman i sociala frågor Jan Lindholm.

Även vänsterpartiet är skeptiskt.

– Det har blivit en oroväckande slagsida för tvångsåtgärder inom psykiatrin. Rättspsykiatri och psykiatrisk hälso- och sjukvård sammanblandas alltför ofta, säger Elina Linna (v), ledamot i socialutskottet.

– Svensk psykiatri förändras, säger RSMH:s förbundsordförande Jan-Olof Forsén.

– Det är märkligt att stora delar av landets ledande politiska skikt förtalar psykiatrireformen.

Psykiskt sjuka och rättvisan

Journalisten Maciej Zarembas på Dagens Nyheter har i fem långa artiklar (Rättvisan och därarna) under den gångna sommaren försökt att ge ett svar på frågan varför psykiskt sjuka döms till fängelse och varför det finns friska patienter inom psykiatrin.

Den främsta anledningen, menar han, är en unik lagstiftning från 1962 där Sverige som enda land i världen utmäter påföljd när människor i psy-

kisk obalans begår brott. Av reaktionerna på artiklarna att döma menar en del att han har lyckats belysa psykiatrins problem.

Andra att han pläderar för ett återinförande av den så kallade ”ansvarslöshetsprincipen”, där brottslingar på grund av den psykiska sjukdomen inte görs ansvariga för sina handlingar och får vård i stället eller som en läsare uttryckte det ”går fria”.

Det finns **ljus** i **mörkret**

En halv miljard i satsningar

Alkoholkommittén och satsningen ”Mobilisering mot narkotika” fortsätter fram till år 2010.

Det är innebörden i förslaget till nya handlingsplaner för alkohol- och narkotikapolitiken som regeringen har presenterat. Totalt får de båda områdena 250 miljoner för år 2006 och 260 miljoner för år 2007.

Pengarna skall fördelas till kommunerna med 100 miljoner 2006 och 250 miljoner 2007. Avsikten är att förbättra vårdutbudet, kvalitén i missbruksarbetet och stärka samarbetet mellan olika huvudmän. Regeringen vill särskilt prioritera barn, ungdomar och föräldrar samt, när det gäller alkoholfrågorna, insatser inom arbetslivet.

Inom handlingsplanen för narkotikapolitiken avsätts liksom tidigare särskilda medel till kriminalvården. Denna gång ges 90 miljoner kronor för att förbättra och förstärka det arbete som påbörjats under den förra handlingsplanen.

Underdånig blir delaktig

Brukarmedverkan och brukarinflytande är begrepp som sakta sipprar in och visar på förändrade inställningar till de människor som tidigare kallades för vårdtagare och klienter.

De som själva brukar och har erfarenheter, ska nu ha större möjligheter att föra fram sina synpunkter och sina krav på det stöd eller den vård och behandling som erbjuds dem.

Utifrån den nya synen är inte vi inte längre passiva objekt utan har resurser som vi kan bidra med. Ett exempel är att Socialstyrelsen i samverkan med våra organisationer har granskat och samlat kunskap för hur brukarmedverkan och brukarinflytande kan skapas i socialtjänstens arbete och användas i utbildning och forskning.

Vårdgaranti för missbrukare

Regeringen beslutade i början av 2006 att ge vårdgaranti för personer med tungt missbruk. Man antog i sin helhet det åtgärds paket som regeringens särskilda utredare Kerstin Wigzell föreslagit i slutbetänkandet i SOU 2005:82 (utredningen om en vårdöverenskommelse om missbruksvården).

Under åren 2006-2007 kommer staten att avsätta 350 miljoner kronor för att ge stimulans till bättre vård och behandling av personer med tungt missbruk. De pengar som kommunerna kan få del av skall inte användas till projekt, utan till att förstärka och utveckla missbruksvården och samarbetsformer mellan olika huvudmän.

Pengar skall också kunna sökas för att organisera specialiserade missbruksenheter, inrätta lokala öppenvårdsmottagningar tillsammans med landstingets specialiserade beroendevård eller psykiatri samt för integrerade insatser för målgruppen.

Betänkandet betonar den individuella utgångspunkten och påpekar bland annat att så kallade vårdkedjor tenderar att bli mekaniska och inte sätta de individuella behoven i fokus.

Utredningen betonar vikten av att alla vårdinsatser präglas av samordning mellan olika huvudmän och att individens behov skall vara det som styr vårdplaneringen.

Stöd – inte särlösningar

Att generella stöd, som är likadana för alla, faktiskt gynnar dem som har det sämst, det vet vi sedan länge.

Därför är det en ljusglimt att regeringen under den senaste valperioden har höjt barnbidragen och utökat studiebidraget ytterligare en månad.

Dessutom har kommunerna fått medel för att anställa 6 000 personer i förskolan och 15 000 fler i skolan.

En spade är ingen hacka

”Äktenskap är samlevnad, institutionaliserad samverkan, mellan man och kvinna. Punkt slut. Könneutrala äktenskap finns inte. Ett äktenskap är ett äktenskap. En spade är en spade, man kan plötsligt inte börja kalla en spade för en hacka.”

Alf Svensson (kd), i Aftonbladet den 27 juli

Du har makten att välja!

Det är dags för val igen. I den förra valrörelsen var mantrat ”vård, skola, omsorg” och budskapet att Sveriges ekonomi var god. Därför skulle det nu finnas utrymme för att restaurera delar av välfärdsbygget som raserades under 90-talskrisen.

Kanske var det rent av möjligt att återupprätta den svenska välfärdsmodellen?

Nu, när vi står inför nästa val, är det dags att summera. Hur gick det med alla goda regeringsåtaganden?

För, det har satsats, också på dem som befinner sig längst ned och längst ut på skalan. Psykiatrisamordningen har inneburit nya projektpengar för kommuner och landsting, satsningar mot hemlöshet har resulterat i nya boenden och det har gått ut nya pengar till missbruksvården för att nämna några exempel.

Men de särskilda satsningarna har alla kännetecknats av att de inte har syftat till att återskapa välfärden för alla, utan det har i stället blivit en förstärkning av sårbarheten, för sårbarheten, för dem som är utanför. Enskilda har fått bära ansvaret som om det vore enbart personliga skäl till att människor faller utanför. Försäkringskassan har jagat ner sjuktalet vilket betyder att enskilda betraktats som simulanter och många har sorterats ut från sjukförsäkringen. Socialtjänsten har drivit den så kallade arbetslinjen, vilket betyder att människor tvingats till mer eller mindre meningslösa uppgifter för att få socialbidrag. Vi är på god väg att få ett B-lag av arbetande människor, de arbetar för stat och kommun, på en marknad som löper parallellt med den ordinarie arbetsmarknaden.

Verkligheten är dessvärre också den att trots alla satsningar och projekt stiger antalet hemlösa, missbrukarna har blivit fler, dödstaten bland missbrukare sjunker inte, och fängelserna befolkas av allt fler. Den senaste mandatperiodens satsningar har hjälpt ett antal individer, men inte hindrat att andra har tagit deras plats.

Man kan undra var alla pengar tar vägen och varför vi ser så liten skillnad. Problemet verkar inte ligga i att vi har brist på resurser. Svaret ligger bland annat i att vi i Sverige inte längre talar om orsak och verkan och om hur ett samhälle skall se ut som inkluderar och inte slår ut människor. Vi talar i stället om personer som inte fungerar och som skall åtgärdas.

Det finns många sätt att beskriva fattigdom och utanförskap. I Sverige säger vi ofta att ingen behöver lida nöd. Men i praktiken är det många som står utanför de system som ger social och ekonomisk tillhörighet och trygghet.

Den borgerliga Alliansen vill dock spara ännu mer på dem som redan har fått betala för krisen: långtidssjukskrivna, förtidspensionärer och arbetslösa. Vi har fått ett debattklimat som inte handlar om vilket samhälle vi vill ha, utan om vilka som åker snålskjuts i försäkringssystemet, om sjuka som ”missköter sig” och om fler platser i kriminalvården.

Men i det samhälle vi vill se finns inga sårbarheter, där har vi alla lika människovärde och därmed lika rättigheter.

Vi dribblas inte runt i vården eller hunsas av myndigheterna.

Idet samhälle vi vill se, känner vi alla verklig delaktighet och alla behövs. För att nå dit måste de generella systemen förstärkas samtidigt som vi måste satsa särskilda resurser för särskilda behov. Det är nödvändigt med en bostadspolitik värd namnet och en verklig vårdpolitik.

För att åstadkomma detta krävs en politik som motverkar tvätredjedelssamhället, och ger oss arbete och människovärde.

Som medborgare har du makt att välja och att påverka. Gör det!

FOTO: KARIN LIGNELL

Jan-Olof Forsén

JAN-OLOF FORSÉN
FÖRBUNDSORDFÖRANDE
RSMH

FOTO: INA DEVIK

Sonja Wallbom

SONJA WALLBOM
FÖRBUNDSORDFÖRANDE
RFHL

FOTO: ROLF STEINBACH

Alf Johansson

ALF JOHANSSON
FÖRBUNDSORDFÖRANDE
VERDANDI